

Ірина
Калинець

¶ Пoезиї ¶

ІРИНА КАЛИНЕЦЬ —ПОЕЗІЇ —

Видано заходами і коштами Фундації
ім. Ляриси й Уляни Целевич-Стецюк
при Головній Управі ОЖ ОЧСУ
Нью Йорк, ЗСА, 1991 р.

IRYNA KALYNETS

— POETRY —

Published by the Larysa and Ulana Celewych-Steciuk
Foundation of the Women's Association for the Defense of
Four Freedoms for Ukraine
New York, 1991

**РЕДАКТОР І УПОРЯДНИК –
ПАВЛІНА АНДРІЄНКО-ДАНЧУК**

ОБКЛАДИНКА – ТАРАС ГІРНЯК

© 1991 by the Women's Association for the Defense of
Four Freedoms for Ukraine

Видавництво «Воля», 136 Second Ave., New York, N.Y. 10003;
Telephone: (212) 505-0767; Fax (212) 473-0188

Printed and bound in the United States

«ВІРЮ, що вільну, незалежну соборну
українську державу підніме і визволить
українська молодь».

Ірина Калинець

Ірина Калинець

ІРИНА КАЛИНЕЦЬ

Ірина Калинець — письменниця, шестидесятник, філолог, поет, науковець — дослідник прадавньої історії України, вона збагатила українську літературу і дала нам свої вірші, поеми, оповідання, повісті, казки для дітей та наукові твори.

Терниста дорога Ірини Калинець не стелилася лаврами, після тяжкого дитинства, постійних переслідувань, судилищ, тяжкої тюрми і заслання. Сьогодні, дихнувши повітрям рідної землі, Ірина Калинець, кинулась у вир праці для відбудови української культури, української науки.

Народилася Ірина Калинець 6-го грудня 1940-го року у Львові. В 1964-му році закінчила слов'янський відділ філологічного факультету Львівського університету, потрапила в пильне око КГБ, як українська свідома людина — патріотка, — це й наклало відбиток й унеможливило продовжувати творчі й наукові заняття, створило ненормальні умови життя для письменниці. Її твори відмовляли поміщувати у пресі з огляду на «громадські позиції».

Переслідування тягнулися до 1972-го року, коли прийшла друга хвиля ширших брежнєвських репресій на Україні, Ірину Калинець, однією з перших у Львові, заарештували. Характер і напрям, слідства, в її справі подано в «Українському віснику» ч. 8, 1987 р. під заголовком «Кровожерне літературознавство», де пишеться, що від «справи» Ірини Калинець не залишилося нічого, навіть вироку, з яким її тільки чомусь ознайомили і відібрали назад, але запам'яталися деякі частини «рецензій» таких

«експертів», як І. Курганський, В. Рябий та В. Здоровега. Твори Ірини Калинець вони назвали «антирадянськими», особливо із рукописної збірки «Дорога вигнання». Засудили найбільш небезпечні вірші: «Замість присвяти», «Одіссея», «І вже я жду тебе суддю», «Моя велика, націє, мовчи», «Ви збережіть себе на завтра», «Мої праправнуки далекі і незнані», «Молитва до сонця». У збірці «Гротески» рецензенти вбачають наклеп на радянську дійсність, на все радянське суспільство, особливо у віршах: «Такі ми ширі на зневагу» та «Звернення до Війона». А в збірці «Дзвони» — наклепницький антирадянський зміст у віршах: «О, мій народе, фарисейський», «Це небо чорне і зловісне» та «Слово до побратимів»... Але, як свідчить сама Ірина Калинець, у її вироку йшлося не про окремі вірші, а про чотири збірки, які повністю визнані антирадянськими. Крім трьох, згаданих вище, такою була названа і збірка «Оранта».

Особливу увагу звернув рецензент, Володимир Здоровега, на згадані чотири збірки, а також на обкладинку, де стоїть посвята В. Чорноволові. Про вірші «Одіссея», із збірки «Дорога вигнання», він твердить, що під Одіссеєм, треба розуміти «буржуазного націоналіста», В. Чорновола, під Батьківчиною — Україну, під чужинцями — братній російський народ, а під сином, якого накликає Одіссеї — збройне буржуазно-націоналістичне підпілля, про яке мріє В. Чорновіл і авторка вірша.

У висліді, Ірина Калинець була засуджена на шість років ув'язнення і три роки заслання. Вона тяжко перенесла це жорстоке, несправедливе засудження, несла тяжке терпіння по тюрмах і засланнях,

розвлучившись із своєю маленькою донечкою, яка мала тільки шість років, розвлучившись з родиною, бо в той самий час був засуджений її чоловік, поет — Ігор Калинець.

Можна багато писати про Ірину Калинець, але найкраще нам розкаже сама авторка цієї збірки поезій в інтерв'ю з журналісткою газети «Молода Галичина», Надією Базів, як кандидат у депутати Верховної Ради УРСР.

У досить довгих діялогах запитань і відповідей, зупинимося на одному фрагменті, коли кандидатку, Ірину Калинець, запитують:

«Знаємо, що ваша життєва дорога не завжди була гладкою. Розкажіть, будь ласка, про себе, про свою сім'ю?»

«Народилася у Львові, у робітничій українській християнській родині. Спогади з часів дитинства у мене сумні. Тому, що всі ми жили під страхом вивозу. Людей вивозли за будь-що. А насамперед за те, що ти українець.»

«Коли я училися у першому класі середньої школи ч. 87, нас було 56 учениць. У другому класі залишилось біля двадцяти п'яти. Всі решта були вивезені. Найбільше запам'яталось мені, як шукали ми маминого двоюрідного брата по тюрях. Його вивезли лише за те, що він був господар. Незабаром його реабілітували. Та сталося це, на жаль, вже після того, як він помер. Запам'яталася школа, де все було поставлене в рамки атеїстичного виховання, дитину, яка йшла до церкви, страшенно ганьбили. Пам'ятаю зруйновані стрілецькі могили, на які я ходила ще з дитинства. Все це поступово відкладалося в пам'яті і формувало

нетерпимість до фальші, до тієї дволикості, в якій ми змушені були жити.

Політик не може в умовах такої страшної системи поставити ті принципові питання, які сказали б, що саме та чи інша зміна нас врятує. Він це може зробити тільки в умовах демократизації і гласності. В умовах імперського насильства зробити це було, практично, неможливо. А що Україна так часто перебувала під пресом імперського насильства, то про ці речі говорили поети. Вірші стали засобом виявлення тих почуттів, того розуміння, що є свобода.

Відпрацювавши після закінчення школи два роки молодшою ляборанткою в Інституті переливання кропиви, я поступила в університет, на філологічний факультет. Закінчила вуз у 1964 році.

А вже в 1965-му були заарештовані мої найближчі друзі. Я залишилась на волі лише тому, що в мене народилася донечка. Не минула «чаша сія», однак, в 1972-му році, 12-го січня, мене було заарештовано. Свідками проти мене були виставлені мої вірші й участь у Комітеті захисту прав людини. То були тотальні арешти по Україні, про них уже говорив в інтерв'ю «Молода Галичина» В'ячеслав Чорновіл. Через півроку був заарештований мій чоловік, Ігор Калинець, поет. Обоє ми дістали по шість років таборів суворого режиму і по три роки заслання. Я відбувалася термін у Мордовському політичному жіночому таборі. Там були представниці різних націй. Були у таборі віруючі православні бабусі... Деякі з цих бабусь сиділи вже третій десяток літ. Багато з них були зовсім неграмотні. І ось ми греко-католики з України, знаходили з ними повне вирозуміння, християнську

любов. І ніколи між нами не було сутічок, яка віра чи яка релігія є краща. Це говорить про те, що найбільшим ідеалом, для справді релігійної людини, є любов до ближнього свого.

Заслання ми вже відбували обое з Ігорем на Забайкалі.

Всі ці роки, аж до перших подихів перебудови, я була зайнята науковою працею про історію Київської Русі. Вона видана на Заході. Мені шкода, що не на Україні.

З літа 1987-го року ми, влилися в активне політичне життя. Були переконані, чим більше буде в нашому місті культурних, політичних, наукових організацій, тим швидше наступить оновлення суспільства. Почав виходити «Український вісник», альманах «Євшан зілля». Я стала ініціатором створення Асоціації незалежної творчої української інтелігенції. Вона існує з початком 1988-го року. Та, на жаль, Спілка письменників УРСР відмовляється визнати Асоціацію, яка має право, на мою думку, існувати.

Разом з Товариством Лева, ми організували перші мітинги. Мітинг на могилі Богдана-Ігоря Антоновича, мітинг біля пам'ятника Степана Тудора. А вже згодом пішла хвиля політичних мітингів... Мітинг — це не що інше, як спонтанний вибух людського протесту. Але фактично, жоден із мітингів не вирішив жодної проблеми. Те, що ми крок за кроком здобуваємо щось, є порівняно мізерним. І мітингова форма, як на мене, закінчується. А тепер, замість мітингів, нас чекає важка, кропітка праця. Цю працю, я мислю собі, як працю розмаїтих груп, політичних партій, спільними

зусиллями яких, ми і повинні здійснити наше Відродження: національне, культурне, духове.”

Глибокоцінні вислови й побажання Ірини Калинець утверджують нам її порив до дальшої праці, до дальшої активності й посвяти для розбудови й укріplення українського державного життя. Ірина Калинець, як редактор альманаха «Євшан зілля», член Руху, Марійського Товариства «Милосердя», депутат Верховної Ради УССР і начальник Управління народної освіти Львівського обласного виконавчого комітету, несе гасло: «Прислухаймося до християнської заповіді, возлюбімо близьнього свого», вона поставила мету т-ва «Милосердя»: оздоровлення нації у духовому, моральному й фізичному аспекті, що є програмою побудови, а не перебудови. Побудови нового суспільства: вільного, незалежного, базованого на високих моральних засадах і обов'язках особистості; виховання майбутньої жінки України, виховання матері, допомога старшим особам і всім немічним, сиротам тощо... Коли Ірину Калинець запитали, що є найголовнішим у її програмі, вона відповіла, що виходить з програми демократичного блоку і що майбутнє України може бути забезпечене лише при умові створення незалежної Української Держави, християнської по духу і сповненої високого творчого лету.

Павлина Андрієнко-Данчук

ІРИНА КАЛИНЕЦЬ
– ПОЕЗІЇ –

I3 РАННІХ ЗБІРОК

ЛІСОВИЙ НИКИФОР

На кону пенька пукатого
маленький Лісовик
під мухомора шапкою
сторожить нашу хату.
На ній стріха
із соняшного околоту,
на ній вікна
із папороті срібної.
У ній ложе
із синього моху...
Ходять по хаті казки для
закоханих.

На ~~когник~~ нашої хати
злетілися зорі
як нічні мотилі
обсіли довкола
віддзеленкують
срібними підківками
срібними каблучками
— до вашої хати
до вашого тепла
дозвольте ввійти...
— не лети метелику
на вогонь
затремтіли
зорі
згасли
не лети
метелику

Вже літо літепле
відлетіло
на осені підвіконні
багрець ранній
лускає Лісовик
місяця горіх доспілий
під зеленою
ліщиною кохання
вивтікали з Місяця
срібні зернята
даремне Лісовик
бороду сіпає
будуть зернята
зоріти рясно
під ліщини пониклим віттям
попливла шкаралупа Місяця
порожня
зачерпнувши води
з лісової криниці
Лісовикова ліщина
припадає порохом
а він сльози старечі
стирає з обличчя

Нераз йому щось начудиться
як Никифор в одежі жебрачій
іде між дерева як між люди
милостиню клянчити
і приносить мені калини намисто,
осики гілку,
очеретяну сопілку
і дубового листу...
А потім закутавши ноги в солому
ліпить собі дідугана — клена
вербу зелену і сонну
фантастичного бoga зелені.
І сам він як бог
у моїй хатині
розсипає глину глечиками
й мисками
тільки інколи як Никифор
у жебрачій свитині
йде до лісу за милостинею...

На Паску прийшов Лісовик
з коржем берестяним
і писанками горобиними
схилиялись побожно
наче прочани
літорослі півонії
за тином
на колінах ромашки —
невинних причастіє
прийми нас Боже
у праведних сон
хрестосувався хрещатий барвінок
синіми чашами вихлюпуючи неба
останній шовк
дзеленчали дзвони куманиці
як піднялося СЛАВА
у блакитному рясті
зачерпнувши води з лісової криниці
благословило Сонце
Лісовикову паску...

Сумно Лісовикові
під мокрим листям
капелюх з мухомора
розлізся на дощі
впала хата як підкошена ромашка
бильцями догори
Плаче лісовик руки ламає
в корчуватому пні видобув собі
гніздище
вже маюється сон на його
обличчі
вже маюється спокій в його
очах
і захмарене небо холоне
і стигне
у беріз посумнілих руках

Важко скапують зорі
під сонне листя
виснуть
коралі горобини
дзвенять на вітрі
Місяць
зірку кохання несе
на жовтому розі
бринить в очі весни

Там дивний світ, де нас нема
де ми собі омріяли прозорі весни.
В блакитних стовбурах застигла золота смола
І проліски відструнились у синь небесну.

Дзвенить криштально-довга капотінь
Об довгі струни стомлених каштанів.
І так безмежно хочеться мені
твоєї клятви у коханні.

Там дивний світ, де нас нема,
де небо повне голубої мови.
Застигли золотом смоли слова,
яких не було й не буде ніколи.

1965

В кетягах зір холонуть роси,
останні роси моого літа.
Вітри гудуть на жовту осінь
тривожні й довгі, мов трембіти.
Вже сон спинивсь на мості клечанім,
де білі зорятися осоння.
А небо Місяця монету
на щастя стискує в долонях.
Далеких весен звабний слід
пропав у мряці сивих мразниць.
В промерзлу паморозь землі
дзеленькнув Місяць — нам на щастя.

1965

**I3 ЗБІРКИ
«ОРАНТА»
(1969-1970)**

ОРАНТА

1.

Овіяне тіло
голубою весняною непорочністю
з піднятих долонь
струмує прозорість ласки
випливає велике око наче човен
наповнений безмежністю моря
і тільки крапка сльози в куточку
виблискує золотим світанням
— Хто ти? Кому несеш благословення?
На цій землі нема тобі доріг
і храму для молитви теж немає.

2.

Велике око на пів світу і на пів віку
пліве печаль як очі чорна хвиля
і лиш сльози маленьке сонце світить
у віковічну таину задивлене
дзвенить по шатах золота іскра
благанням руху і зникає тихо
тремтить немов натягнена струна
рука піднесена в молитві...
Боюсь почути ті слова
що в серце вдарять болісно і влучно
вже ранку синя сивина
мене торкається нечутно
росте як диво місто міст
в палацах храмах і будинках
і емалевий вулиць блиск

під кроком дня нового тихне
горить ліхтарня як зоря
в блідому присмерку світання
терпка фантазія моя
згасає мов іскра остання

3.

... танцюють тіні дерев
зелене сольо
павутина міста
рветься під руками
вигортается білий камінь
як порохно
і спливають повз мене
водою
обличчя перехожих
і тільки зміїна стежка чекання
вкручується утишу
нового вечора
щоб стало надо мною
білими долонями
щоб стало надо мною
оком печалі
щоб стало наді мною наче ікона
життя в якому я — сльоза лиш...

КЕНТАВРІАНА

1.

По жовтоцвітті жовтий вітер
Червоне коло перекреслене навпіл
Немов сльоза дорога на узбіччі —
притулок для бездомних на землі.
Ковзаються копита по піску
Міраж життя колишеться на гривах
Коли гримлять годинники часу —
підкови губляться як птахи білокрилі
А на червонім колі танцю ніч
Кентавріана... Рук пагіння віє
як бубон лусло коло і внутрі
довговолоса скрипка мріє.
На грифі білому сліди копит
Обірвана струна на вітру жовтоцвітті
Бездомний приходень куди іду й коли
закінчиться моя дорога вічна?

2.

Місто вилущується з ночі як горіх
Вже виросло із нього дерево
з червоними плодами ранку —
викльовує їх птаха дня.
До чорних дверей що розчинені навстіж
дорога моя.

Тупотять кентаври об двері б'ються
несуть за мною обірвану скрипку:
— Почекай там мана там пустиня чужа
де вітри і буруни
де ні пісні ні думи
ні ласкавого слова
лиш пісок як полові
зачекай!

3.

Хто плаче там за стінами життя
терпкою самогубною струною?
Дзвенить копит стривожений тамтам
і Місяць розливається гобоєм
На всі лади мінорні звуки флейт
Кентавріана світ моого безсилля
А відчай наче диригент
злучає їх в одне єдине...

4.

По жовтоцвітті жовтий слід копит
Немов сльоза дорога на узбіччі
Бездомний приходень куди іду й коли
Закінчиться моя дорога вічна?

Суму-смутку за всі срібняки
розсипаю дрібненько-дрібно
на долини
на гори
на дикій звори
щоб пропали
минулись безслідно...

Суму-смутку в моїм перстні —
Закружляю у колі шаленім
А що коло — то ширше й ширше...
Гей, музики, заграйте швидше!

А музики не весіллі
розсипали звуки білі
звуки білі як сніжинки
звуки білі як слозинки
по долівці по ослоні
звуки білі як долоні
у благанні у зітханні:
де ж та вічність у коханні?

ЯРОСЛАВНА

A-lі Г-кій

Вчора навколішки стали квіти,
щоб приглядітись Твоєму обличчю,
що лежало в високій траві
до високого сонця обернене.

Вчора долоні поклали квіти
на заплющені очі, що чекали
ласкавого доторку коханої руки,
благословляючи їх на спочинок.

Вчора заплакали тихо квіти
і сплелись у вінок терновий
довколо Твоєї голови,
що лежить обличчям до Сонця.

*Алла Горська — борець за духову спадщину українського народу, вбита КГБ, 28 листопада 1970 р.— ред.

К. З-кій

Буде на чорному постаменті ночі
будуватися день Вам, блакитний печаллю.
На одному крилі досягне верховіття,
другим крилом вгрузне в землю Мордовії...

Буде день Ваш, як храм, з вітражами надії,
опиратися в небо срібляним крилом,
а за чорним престолом, що на чорнім крилі —
тайна відправа серця і спогаду.
Буде храм Ваш для нас, щоби злинути в небо.
Та коли закриються нам Царські врата,
чи ж станемо вільні від пут на коліна,
щоб молитвою волю пізнати?

*Катерина Зарицька — член ОУН, довголітній політв'язень
sovєтських тюрм і концтаборів, відбула 25 років заслання. —
ред.

P.

Даруй мені ласкаву посмішку сестри
вже ластівки під чорними дахами
лелеки кличуть лелеченят
летять на конях мрій
твій
маленький Валентин
моя маленька
Звенислава
і сняться їм чужі краї
оркестри зір
русацчині палаци
лиш нам
уже не сняться сни
чекаємо обі
ти мужа
а я брата

1970

❖ ❖ ❖

О, заплачу
дико закричу
д~~Q~~ лисиці
лиш
на місяць брешуть
Чорна ніч іде
Благослови
одне хоч військо
до походу!

*Paīca Moroz — активістка політичного руху в Україні.
Тепер живе в Канаді — ред.

ІЗ ЗБІРКИ
«ДОРОГА
ВИГНАННЯ»
(1968-1971)

НІЧ

Коли приходить ніч до мене,
пустинна ніч, неначе степ,
немов крило вороняче і сонне,
де чорнооко полохтять дерева,
де з міст — лиш переорана земля
тривогами й турботами людськими,
глибока ніч, як соколиний погляд,
і озиваються в ній дзвони,
ті дзвони, що однаково на славу
і на неславу голосно тримтять —
мені молитва проситься до вуст,
а замість неї рине непокора:
прадавня воле і прадавня тugo,
куди женеш мене повісмами видінь?
До тих князів, що їх престол забутий
поріс травою і небуттям поріс,
вони ж самі, як ідоли зелені,
яких чекати вже немає сенсу,
бо світ закритий, як кривава мушля,
бо світ порожній — черево голодне.
І крик чужий. І власний крик, як писк
комахи, що згубилася у травах...

Коли приходить ніч до мене,
самотня ніч, а пристрасті людські
влягаються, як терня, під ногами,
лише зоряТЬ до мене лики
камінних ідолів — ті скіфські баби,
що в степу свою таємну думу мисляТЬ.
Я не питаю їх, чи є вони і нашо
тревожать ніч своїм німим видінням,
Я не питаю їх і їх не кличу,
бо вже сама камінним ідолом стою
серед тривоги,
пуста на слово й на любов пуста,
а з серця проситься проклін
останнім пагінцем євшану.

Я єсмь євшан і суть моя гірка.
Скорботно злилось в ній минуле і прийдешнє,
настояне на крові і віках,
щоб завтра вже забулося моє ім'я.
Я єсмь євшан. Полин на ваші душі,
останній пагінець,
та не остання кров,
що поїть соками нутро землі моєї.

О, як ви боїтесь величних слів,
заслухані у трави в своїх мушлях.
Крізь хмарку сонце пропускаєте у дім,
молитву творите нещиру і бездушну,
прадавнім дням, яких уже нема,
прадавній славі, що її не буде...
Коли приходить ніч, холодна як зима
вона — проклін, оспалі люди.

Ця ніч, кривавіша від всіх століть,
жорстокіша від слави,
від ганьби страшніша,
запродана повіям і поетам,
одягнена у розкіш й пустослів'я,
обручку пристрастей цинічних і шорстких
несе похитуючися замість любові.
— Чи в ніч таку, — питаюся себе, —
народяться для цього світу діти?

Караєте мене, великі духи,
своїм мовчанням і своїм терпінням,
караєте мене у кам'яну потвору,
що мислить правду і безсила є
промовити своє останнє слово,
або принаймі стати на коліна,
щоб запах полину
пройняв її до серця!

1966-68

ЖЕРТОВНИК

Зійшлись дороги на розпутті,
де є престол самого бога,
збігаються прочани всього світу
і славослов'я, як єлей несуть,
престол вкривають лестощами й жалем,
що не діпнуть найвищої сходинки,
найвищої ж бо похвали таки діпнуть!

Цей кровожерний бог, що на престолі,
збудованім із нашого безсилля,
бере сьогодні жертву душ дитячих.
Несуть батьки приречено й спокійно,
щоб вимолити щастя і достаток,
маленький скарб на злий олтар безликий...
Лише подеколи якийсь там Авраам
надіється на віщий голос з неба...

У що ж ти віриш, Аврааме —
Що бог чужий, признавши твою ницість,
промовить слово щире і закаже
дитячі душі завчасу вбивати?
Покорою своєю переможеш
несите черево, що прагне влади й слави?
...Неси, мій Аврааме, цих дітей, —
бездушні вернуться до тебе завтра
і відречуться імені твого.
Лиш ти вже цьому не дивуйся!

Стоять порубані прадавні храми,
зчорніле дерево з'їдає чорна шашіль
і лик святий, покритий пліснявою часу,
прощальний погляд кидає на світ.
Навіщо, Аврааме, храм цей з тліну
підносиш нині, бережеш каміння?
Та ж стати порохном давно би мало.
Надармо, Аврааме, ти приносиш
з жертвника сюди безвольне тіло,
не оживлять його руїна ані сльози,
ніхто йому душі вже не поверне.

ДЗВОНИ

А я дивлюсь, однакож я дивлюсь
в німій тривозі на степи і гори,
і на тополь химерний візерунок,
і на ліси, що тишею сповиті, —
ховають біль і таїну ховають
розкиданих могилок без наймення
і без хреста. Лише замшілий камінь
нагадує, що тут є кров жива.
І я стою над ними на колінах,
і я не знаю, що сказати їм,
якщо спитають. Вже питаютъ:
чому бездомні ми на нашій же землі?

І я бездомна, любі побратими,
душа моя гірка, як чорна їдь.
Я заздрю вам — оцій малій могилі,
що одиноко правдою стоїть.
Куди я йду разом із світом хтивим,
рабиня відчаю і власної скорботи?
Мій добрий друже, друже мій єдиний,
під зорями чужими і жорстокими
до тебе ще приходить Батьківщина,
якої тут віддавна вже не маємо...
З чиїх же рук ласкавих нині
землі своєї кров'ю запричащаємось?

Пробач мені, що я ще тут живу,
волочу дні, як плуг по дикій пущі,
в надії, що зійде зерно,
яке дастъ хліб і дастъ нам нову душу.
Бо славу ми вже маємо й неславу,
і книгу спогадів, яка дивує світ,
героїв і пророків, і поетів.
Ми маємо і сльози, і зітхання.
І ще ми маємо велике забуття,
яке не хоче знати про майбутнє.

1965.

Коли засне мое тихеньке місто,
таке тихеньке, наче мох у лісі,
негодне обізватися хоч схлипом,
червоні дзвони бамкають над ним,
червоні дзвони
похоронні.

Послухайте, ласкаві дзвонарі,
ви, певне помилилися!
напевне!
Це ж місто,
це не кладовище,
і ще ніхто не правив месси,
і савану на смерть не готував...
Вони ж — глухі!
Вони ж — німі!

По чорних підземеллях-лябірінтах,
де цвіллю вкриті стіни,
де черваки
відточують беззубі писки,
щоб небавом
полакомитись свіжою душою,
сидять ці чорні й дивні дзвонарі,
понуро тягнуть довгі шнури дзвонів,
понуро нутять це терпке «амінь»...

❖ ❖ ❖

Хай буде так?
хай буде так...
Зрівняйся з кладовищем і мовчи
у гробівцях достатку і міщенства.
Камінною плитою серць
закрито вхід до них,
вогненний меч Архангела
її ніколи не підважить...

❖ ❖ ❖

Мої шановні мерці!
Заупокійну мессу я сама вам справлю
ще й квіти посаджу на кожнім гробі,
аби не дивувалися чужинці
страшній запущеності цього кладовища.
Заупокійну мессу і молитву:
— Прости їм, Боже, мертвим цим прости —
вони не відають, що творять!

Вони ж мене кленуть з-під гробівців
за те, що квіти — цей живий дарунок
приношу їм сьогодні:

— Живі хіба приймуться на камінні?

Вони хіба із нас всі соки вип'ють!

Вони хіба у нас вростуть корінням!

А що ж робитимемо ми
під Сонцем із очима квітів?

1970

I ще один спечете коровай
з його життя, як жита,
й покладете в почеснім місці
поруч
багато вже лежить тих короваїв
таких солодких зверху
і таких гірких на смак
— запричащайтесь, — просяять, —
нашим тілом
на сповідь з совістю своєю
ставши...

Лукавите у сповіді з собою
бо хто вас покарає за зневіру
за святотатство хто вам пекло вкаже
вогонь страшніший що обійме душу
коли прийдете до причастя

Чи ж винні ми — така дорога довга
на безбач певне
бо нема кінця
маленькі горбики ростуть обабік
це ті що вже позбулися її
вихлюпуються з них
барвінку сині води
і мак цвіте неначе свічка
що пам'ять мертвих хоче воскресити
та день для воскресіння
вже давно минув
давно відгув уже воскресний
дзвін над нами

Та ще один єдиний призабутий
далеко дзвонить поза краєм
осіннього мовчання
звук все знову й знову долинає
понад зловісні дзвони похоронні
та вже ніхто не йме для нього віри
не йде ніхто
сидять
обабіч чорної дороги
й могили риють завчасу
навзаєм позичаючи барвінок
і грудку рідної землі
говорять
дзвін той носить
юродивий!

Це вас — громадку з білими свічками
покликано до помсти
з ікони Михайла-покровителя
у вічі погляд вдарив
під ніч похмуру
червона вістка спалахнула
наче меч
його відточуйте
на лезах серця

1970

ІКОСИ

...де в чорних кублах
сплять руді потвори
де пахне цвіллю і болотом
і прогнилим листом
де гаддя сплелось щільно
із деревами
де виповзти з нори
лиш навколішки можна —
туди я маю йти
в країну
де покора
порохном столітнім себе покрила

На камені камінь
сплетений ідучими язиками
розбухлі гриби вибухають і гаснуть
наситивши морок
в очі вжирається
сліпота

Десь був Ти тут
Великий Учителю
Сину Божий
на скам'янілім хресті
покриті мохом зневіри
Твої слова...

Ось слід від пальців
кривавий
обдертий мох
слово відслонює
ЛЮБІТЕСЯ
так непевно
по букві
намацане...

❖ ❖ ❖

А з-під хреста
до мене пнеться кучерявий хміль
як солодко оплутуються руки
як пахне тиша
і столітнє листя
так м'яко стелиться
на ложе віковичне
дерева крони посплітали тісно
тут не пускають вітру і дощу
давно забуті урагани
а небо загадка химерна
доступна демонам
і пліснявим грибам

❖ ❖ ❖

Утиші цій
під цим хрестом
однак стою
аби не впасті
у мох зневіри
на нами ж створеній
голгофі

ОДІССЕЙ

В. Чорноволові

Нині вигнанець із рідного краю на безбач
дикими тропами вийшовши з лісу шаленства
славне своє товариство лишивши під брамою ночі
— Хто я? — питає себе на дорозі вигнання.
— Винен я в тім що лишився без друзів сьогодні?
винен я в тім що неначе у мушлі
в краї своїм на безчинність засуджений нині?
свічка самотності впала під ноги... лишилось
диво найбільше — світ весь уздріти
вийшовши з нього ... дарма благаю
зір і небес повернути мені Батьківщину
попіл із неї залишиться завтра й назавтра
син мій забуде ім'я свого батька,
стовп соляний стане з жінки небавом...
Тут не тримають мене ні кохання, ні звірі,
ані боги що вершать свою волю свавільно
тут не тримає мене ні покута, ні кара.
Спогад тримає мене і біль безконечний
бо знаю: тут ще живу я і тут Батьківщина
єдина до мене промовити може правдиво.
Тут я самотній ще чуюся вільний
жертувую із себе на вогнище біле
і не озветься до мене богиня прозріння:
— Син твій чекає тебе і меча твого, син твій
чекає...

*В'ячеслав Чорновіл — побратим письменниці, талановитий журналіст, довголітній політв'язень совєтських тюрем і концтаборів, народний депутат України і голова Львівської обласної ради.

Музо повідай нам нині що путь та
має кінець і що син його прийде
батькові скаже: вернися нарешті
дармо вогонь ти палиш опівночі
дармо ти тіло на попіл зелений міняєш
ходять чужинці землею твоєю і вина
п'ють з твого келиха батьку сьогодні
пісню складають собі як це звично тиранам
ти ж бо господар і меч твій уздрівши
ноги прудкі приберуть собі вмент і пощезнуть.

— Сину — він скаже — з дороги вигнання
вже повороту нема і не буде лиш свого серця
дам тобі трунок бо не для тебе шлях цей
проклятий
вже краще померти ніж жертвою бути байдуже
чиєю
непрошених гостей чи власної долі
Підступ у собі сковай і найкраще
всіх їх годуй як це личить в гостині
смерть затаївши у келиху срібнім
меч заховай до часу ... але слово
наче стрілу випускай його влучно.
Зімкнеться мушля тоді наді мною
спогад залишиться знаком нерівним
буде мій край під дахом ласкавим
тільки чому мене мучить сумління:
чи ти народивсь уже сину мій рідний?

РЕКВІЄМ

(На стрілецьких могилах)

Чи сховали ви себе під зелену тополю?
Чи сховали ви себе під стару дзвіницю?
Чи сховали ви себе самі в себе?
Коли всохне тополя — обізветься вогнище листя.
Коли всохне ріка — хтось назве її ім'я.
Коли всохне дзвіниця — востаннє воскресне дзвін.
Тільки вас вже не буде ні в собі, ні за собою.
Тільки ви вже назавше покинете сонце.
Тільки ви вже назавше покинете дім...
І ми скажем собі: якщо їм тихо
як тополі, дзвіниці, ріці —
отже, ми неживі,
отже, ми відмираємо крапля по краплі,
відмираємо завтра, назавше, навік...

Ходимо у сандалі на босу ногу,
хоч попереду ні гострого каменя,
ні колючого терня,
ні навіть дроту.

Ще й намацуєм стежку по битій дорозі,
друга нога спочиває травою...
— Боймось, — говоримо, — на дорозі самотності
спіtkнутися боляче об самотність...

Ця самотність — дерево,
що вибрело одиноко
на берег моря...

Ця самостійність — зоря,
що визирнула несміло
на безлюддя неба...

Ця самостійність — колосся,
що виросло з зернини
однозерням...

І встали із-за свічок,
як з-за білого горизонту,
у білих хитонах
і в срібних поясах,
з багряними обручами на чолі:
— Маєм вічний вогонь!

Тільки спершу — ось сокира,
зрубай дерево, бо просякро сіллю!
Ось серп — зіжни колосся,
бо не буде з нього поживи!
Ось насіння — засій небо
новими зорями.

І ще — не дай впасти
нашому хрестові,
бо, опертий на єдине рам'я, як весло,
не знає, де кінець цьому морю.
Загубивсь його крок на березі вічності.
І плече майнуло подивом у блакитному зламі.
І обличчя лишилось за світом.
Тільки смуток ще вчується у спогляданні,
що тримається його човен на буревих хвилях,
як поторощена скалка.

Було їх сорок —
і серед них двоє невідомих.
Викопали їм сорок могил —
і серед них дві невідомі.
Плакали за ними дівчата і жінки.
І тільки дві чекали.
Вийшли заміж дівчата і жінки.
І тільки дві вдовіли.
Народились чужі сини...
Було їх сорок.

Над свічками — небо очей
і біле вітрило пісні.
Над свічками,
що випливали з полохливих човників рук,
ти не стй, не чекай!
Поки дерево всохне...
Поки одинока зоря...
Твій хрест ще цілий!

ПРИРЕЧЕНІСТЬ

Стояли вони, щоб стати деревами.

Стояли вони, обважнілі від плоду.

Стояли вони серед степу опівночі.

Вийшов білий вогонь до них:

— Чи не хочете ви запалати опівночі?

І згодились вони стати днем серед ночі.

І згодились вони чорний степ обігріти.

І згодились вони промінятись на спалах...

Розсміявся вогонь — і пропав на світанку.

І прийшла до них куля:

— Чи не хочете ви стати пам'яттю мертвих?

І згодились вони впасти в трави високі.

І згодились вони на могилу над степом.

І згодились вони на сльозу окривавлену...

Розсміялася куля, їх оминувши...

— Що ж судилося нам? — Запитали у степу.

— Що ж судилося нам? — Запитали у півночі.

— Що ж судилося нам? — Запитали у ранку...

І пішли, не полишивши сліду по собі.

ШЕПІТ ТРАВИ

...не осуди мене ... дивних світу цього
не осуджував бо ніхто
одного разу покликав мене
шепіт трави і я пішла до нього
не осуди мене на землі
що вкрита хмарами і літаками
містами тюрмами дротами
одного разу почула я шепіт трави
і пішла до нього...

Однієї покривданої ночі
світ озвався за мною
зеленим шепотом трави
і затрималась я
на останньому камені віку
кликав мене назад
шепіт трави
а я ще ніколи не чула його
а я ще ніколи
не розмовляла з травою

І лежали ми поруч —
я і трава
піді мною була
чорна і гола земля
напувала мене
теплом свого тіла
соком своїм напувала
маїла квітами
я ж бо була не трава
та лежали ми поруч
і пропливав
вітер над нами —
бистрий вітрильник...

Я пливла за вітрильником вітру
безсила відрватися від землі
зачудоване боже сонечко
гойдалося на моїх віях
маленькі павучки
плели мені срібну вуаль
і сварилися
біля моого вуха комахи
і трава шепотіла
шепотіла трава...

Довкола мене шепотіла трава
тільки я не була травою
і пройшла наді мною
гостра коса
не торкнувшись і волосинки
і засміялась трава
і засміявся вітер
і засміялася я
разом з ними...

З останнім окрайцем дороги
благословенним Сонцем
зав'язаним у вузлик Землі
прощаюсь сьогодні
хоч і сита була б ним
волію
сама випікати щокрок

Немає місця
без відбитка людської ноги
на білих долонях
чорнозем
килими трав
навшпиньки хіба
між кожною пелюстиною
протиснутись
у вушко самотності...

І відкриється світ
по той бік
наче і той
але й інший
навиворіть зодягнений
думками навспак
заховаюсь
у кулю голубої сльози
що підвішена
на промені
Сонця...

Довго будеш ходити
здивований кулею
і торкнешся нарешті
розприснеться
міріядами крапелин
і залишиться
промінь
у безконечне...

Через стіну
невидиму як голка
шукатимемо себе
через вушко
завузьке й для нитки
подаватимем собі руки
разом будемо
розділені чимсь
що не має назви

Заросли зеленими пуп'янками годинників
залишенні позаду дороги
і відбамкав
на дзвіниці Сонця
ще один день
вибігли назустріч
стривожено —
білі листи до друзів
чорні листи до недругів
червоні листи кохання...

❖ ❖ ❖

Заросли зелені пуп'янки годинників
озиваючись тихим криком
все чіткіш
віддзвонють дні
вже ж бо близько ріка
із срібним човном без весла
залишені байдуже
опадають
листи ненаписані і слова...

❖ ❖ ❖

Коли вдаряТЬ на сполоХ
зелені годинники
відпливЕ
самотній човен
по ріці небуття
серед безмежного простору
під дзвіницею Сонця
подорожніЙ
за дубовим
підточеним шашіллю
столом літ

Між три камені чорні
між три камені білі
де не б'є жива вода
де точить ніч черв'як
червоним язиком Місяця
де спиняється вітер
не долетівши кроку
почаклюю
може помчать вистрибом
по луках...

Камінь що скрес
а чи був він живий
як сторож недремний
спокій погиблих беріг
овинувши собою
завію барвінку
розсаджували його акації
на дрібні піщинки
болем всесвітнім...

❖ ❖ ❖

До каменю — сторожа
повертаюсь обличчям
камінь плаче про суть
що як два кінці палки:
живе не заговорить
мертве обізветься
мертвіші каменю
душі сучасників моїх
ясніші слізози
голоси моїх побратимів...

❖ ❖ ❖

Якби
на цьому білому бездоріжжі
де рука моя
берло самотності
на невидимій стіні життя
заночувала зірка снігу
синя проліска весни
жовтий листок осені
була би дорога
до безконечності
та вже відлітає
Сонце
на той бік
по той
лише квітка якась
розцвіла необачно...

I ось пішли ми поруч —
я і квітка
і ще третя тінь ішла за нами
і сміялася я
і плакала я
до квітки
коли третя тінь ішла за нами
а лишилась вона
в одному із дзвонів
приглядатися Сонцеві
що чистило пір'я
і сказала я квітці
чому ти реп'ях...

Повернувся назад
самотній одяг
порожні кишені як двері
вінок з дівочої голови
озивається схлипом
дзвінких самоцвітів
на чорний стіл викочується
відбитий стотисячно
у чорному дзеркалі

А сьогодні нарешті
стало все як годиться
це запевне був сон
якби ж то ява
тільки ж звідки я знаю
про Сонце і квіти
зелені годинники
і третю тінь
і про шепіт трави
і про шепіт трави
і про ше...

1971

**КРІЗЬ
КАМІНЬ...
(1972-1979)**

I.

ПОКЛИК

Коли загубиш свою дорогу
серед тисячі доріг,
що оповили Землю,
мов безсилі гадючки,
негодні скрутитись
у смертельний клубок,
серед терну і квітів
проклади собі стежку.
Буде слід твій останній
для тебе лише...

Нащо наповнюєшся по вінця
голубою росою, квітко?
Чи ж не слюзоза мого ока
стала тобі вином?
Відкалатує Сонце
вранішню мессу
над зчудованим світом,
над кущами навколішках...

Нащо тягнеш, муравлику,
цю зернину до сховку?
Чи не виріс би з неї
високий колос
мого хліба насушного?
День лякає тебе грозою,
вона ж відшумить у верхів'ї.

Нащо плачеш, поете,
над ненародженими віршами?
Чи ж не сотні дітей
йдуть у світ,
повні відчаю й болю?
Чи зупиниш ти словом
рух Землі по орбіті?
Чи затримаєш ти
промінь Сонця в долонях?

День покликав мене —
і я пішла
через очі кохання
на моє бездоріжжя.
Виростає за мною
живоплотом тернистим
твоє слово прощальне.
Пробач, але там я, дивак,
розвовім своїй тиші
найчудовнішу казку про тебе,
що виростає в легенду.

День покликав мене —
і назад
не знайти свого сліду
як тихого слова.
Вчусь у квітів життя,
не згадавши про вечір.

Цей химерний дивак, —
скажуть люди, —
цей химерний дивак
біля муравлища,
що пішов по пусті корінці
до якогось Афону
цей самотній дивак
ловить дзвони порожні
невловлене ловить.

Коли загубиш свою дорогу
серед тисячі доріг,
що вкрили небо і землю
сіткою зморшок,
мов старече обличчя, —
серед терну нарешті
знайдеш собі місце,
будеш у світі один
з дахом зір над плечами.
Привітайся до Сонця,
що відкрило тобі
День Життя,
повний ласки, краси,
і кохання,
і мрії...

Народжений світом,
ким є ти для світу,
що наповнений собою,
як перезрілий плід?
Маленькою зерниною
в його серцевині?
Клітинкою його
терпкої м'якоті?
Чи просто комахою,
що непевна стійкості
на його круглій поверхні?

Кому сповідаються дерева
осінньої ночі,
скидаючи з себе листя,
як барвисте лоскуття?
Холодним обличчям зір?
Невгамованому вітрові?
Траві, що заслухана
у своє ж проростання?
Сонцеві, що проминає їх
день за днем?
Чи самі собі,
собі лиш — у надії
весняного пробудження?..

❖ ❖ ❖

Вслухайся в пісню ночі,
що відбиває такт
на литаврах Місяця,
на клавішах зір
вторить їй вітер,
сон злітає з ліхтарів
і заплітається у бурштин
їхнього світла,
нічні вісники
несуть тривогу...
Вслухайся в пісню ночі —
наймогутніший оркестр світу —
там долинає мій голос
слабою нотою ласки...

❖ ❖ ❖

Сольо співає дерево,
зелене дерево весняного
пробудження,
летять струмки
життєдайних соків,
бубнявіє пагіння...
Сольо співає дерево.
Скрипка ж моя мовчить.
На обірваній струні
колишеться твоє ім'я...

Я забула повернення назад.
В оркестрі ночі
голос мій останнім звуком
фальшує всю мелодію.
Це мій неспокій плаче.
Це серце, в біль заслухане,
кричить.
Струна обірвана
на вітрі б'ється дзвінко...

При деці скрипки зупинилось слово,
безсиле вирватись із чорної печери.
Затихлі птахи крила підійняли,
до лету підготовлені. Застиг
на білих клавішах бурхливий вітер
Примовкло дерево.

Останній дзвін літавр
відгув під стелею нічного храму.
При деці скрипки зупинилось слово,
найголосніше від усіх слів світу...

Непід владний без силлю рук
тягар серця,
що вмістило у собі цілий світ,
перелицьований щедро
на вподобу свою і волю.
Розставлені на долонях долі
химерні постаті,
що звуться приятелями і недругами,
вирощені ним самим
у чорноземі уяви...

Долоні моєї дочки,
як дві пелюстки
на втомлені очі,
вибігають із хащів пралісу,
де бездоріжжям топче стежку
до себе самої,
як до папороті квіту...

Світ цілий, що не інше,
ніж дитячий малюнок,
зачарований собою
і себе непевний;
кого вибрати має за пророка:
Прометея,
що вкрав вогонь всемогутній?
Прометея,
що йшов добровільно на жертву?

Подорожній, що верству
за верствою відлічує,
стовпчики білих днів
поставивши на спогад...
Вітер, що оминає байдуже
казковий ярмарок весни,
мимоходом зірвавши
голівку незабудьки...
Гірський потік,
що розбивається міріядами іскор
Об голе почуддя скель...
Ось хто я сьогодні.

Свято осені плаче
за мною босим шелестом.
Місто полишене
в павутинні дротів,
як дорогоцінний камінь.
Дорога, загублена
в призвичаєності ока,
День, що відкрився —
заслонився трилісником конюшини
за моє недозволене запитання.

Виловлену краплю мого єства —
вірш цей
чи потребує гола скеля?
Дощем напоєна земля?
Чи потребує твоя долоня?

Каплицею бездомних
звисає Місяць,
сам бездомний як пес,
що згубив отару.
Виростає за ним
глуха стіна лісу.
Виростають за мною
хащі днів проминулих...

Зеленим гомоном росте дерево —
це причал мій сьогодні —
зелене дерево.
До кори, що шорстка,
припаду чолом.
Через дерево стану
сама собою...

Блакитна троянда ночі цвіте над нашою хатою
Іскряться росою срібні краплі зір
Блакитна троянда ночі застелює пелюстками
безбач полів і чорні штики штакет
Блакитна троянда ночі
нашпилена на сторожовий ліхтар.

Червона троянда сонця цвіте над нашою хатою
Скапує перецвілий віск на перецвілу землю
Червона роса скапує болісно
Плаче троянда сонця поміж штакетами
Нашпилена на сторожовий ліхтар.

Зело з землі — чи пуп'янки із скрипки?
Затамувавши подих спогад п'ю.
Смичок звивається, як в'юн —
Ласкавий змій, у серце вп'ятий.

Никне

до ніжних звуків непокірний шерех —
нав'язливе гудіння монотонних днів.
Концертна заля — і панель дротів.
Піску безмежна хвиля...

Де ж той берег,
якого марно прагнем досягти,
лице ховаючи у воду літ?

А тіло

стає човном пустим і здеревілим,
що лише спогади несе, немов листки
по жовтій ріні... Ніч і зореспів
чужий, незрозумілий, монотонний.
Статуї ліхтарів. Стовпів колони.
І ранок, що на пасмо посивів.

Не доторкайся мертвого буття —
тут кров не запульсує щедрим соком,
тут пагін не проб'ється й збоку,
як б'ється з покаліченого пня.

На цвінтарищі лісу колір згас.
Скінчився молитовний шепіт листя.
І марно в небо обважніле кличу:
— Що значить час? Мій, Боже, що є час?

Вуста зелені листя? Слух трави?
Сльози росинка? Чи тремтіння нетлі?
Твоє творіння значить час. А в пеклі
його нема, бо там нема живих.

Марудний, хто лякається болінь.
Пекельні муки — то життя ніяке,
то тіло немічне й закляkle,
що озирається у світло дня, як тінь.

Живе творіння — і живе наш гріх:
з життя неволі рватися на волю.
І кожна мить, що завдає нам болю,
наш вік продовжує на схрещенні доріг.

Мені тут холодно і люто.
Мені самотньо в чужині.
І зорі б'ють щодня спокутно,
немов за гріх тяжкий прикуті,
в холодній мерзнути вишині...

Мені тут сумно і безсило.
Степів колюча пустота...
І слово відчаю зрадливо
зболіле серце відслонило —
цей край, немов смола в устах...

Свічник загас. Лише сльоза воскова.
Тоненький дим розлukoю запах.
В вікно листок ударив, наче птах:
— Чи ти в дорогу дальню вже готова?
Востаннє озиричись: твій дім, твій сад.
І цей свічник ще заясніє знову,
коли покличе полум'ям, як словом,
в цю землю повернутися назад,
щоб освятити з рідного порогу
твій шлях до неї і на суд до Бога.

B. Ч.

Сторожать шлях твій зорі і віки,
і слово вибране земля сторожить,
бо ще вона не розцвіла й порожні
спливають зерна з Божої руки.

Бо ще мовчать у наслуху пророки,
хоч наче кров, із горла слово б'є.
І ще життя нескінчене твоє,
бо почалося в тьмі віків глибоких,

коли ще тільки промінь зацвітав,
коли ще тільки Бог творив і mrіяв.
Бо ще тебе чекає Україна —
твоя єдина і свята вдова.

А як дуже мені сумно, мамо,
а як дуже мені тужно, ненько,
я співаю тихо — помаленьку:
— Ходить сон коло моєї брами...

А як дуже мені гірко, мила,
а як дуже мені тяжко, рідна,
хрестиком, яким мене ти вчила,
я мережу долю свою дрібно...

*В'ячеслав Чорновіл

❖ ❖ ❖

Де ж та чужинонъка, де ж та,
Богом розпроклята путь...
Що нам лишилось від честі
в злобі неславлячих пут?
Маємось словом ревнивим,
в лист виливаючи їдь...
Де ж ті, що слово простили?
Вже не євшан — сиза хіть
заколисалась степами.
Хто нам простить, як самі
носимо в серці, мов камінь,
самозвеличення міф?

❖ ❖ ❖

Зелене око Батьківщини
дивилось в небо і пекло,
Дніпра сльозою протекло —
і стало Чорним море синє...

❖ ❖ ❖

Я ще торкнуся Твого цвіту —
євшанно-дикого зела,
як уст коханих,
бо спливла
моя дорога синім літом,
як свічка з воску — й осягла
свого давнього джерела...

П. Р-ві

За добрe слово і печаль,
що наче скрипка відзвукала,
коли впинались дні, як жала
в осліплі очі й по ночах
молитви слались, наче тіні:
чи ще цвітуть на Україні
ласкаві соняхи й євшан
ще пробиваються крізь камінь?
За добрe слово й добру пам'ять
комусь спасибі ще скажу!
Та ж перейду, як пережду,
холодну мжичку днів оскомних
і хуртовину самоти,
бо стали дротом телефонним
колючі табірні дроти.

Прив'янула журба на підвіконні —
геранню відцвіло чи голосом дитячим?
Лиш деколи у снах,
лиш деколи ми плачем
за затишком оселі,
що світиться з долоні...

Ніні і Святославові.

Слова, затиснуті у горлі,
слова, задушені в мовчанні,
слова, невиспівані в горі
й онімілі у чеканні...
Слова, слова... Як безтурботно
спливає днів осіння тиша.
Рипить старим коловоротом
осінній день, мені полишений
на без'язике голосіння,
на плач у мжичку безпросвітню.
Крізь власне серце тихо-тінню
пройду за виміряним літом.
Слова... слова... А на осонні
ростуть і бухнуть, як весною
зелений пагін, ті долоні,
що найлютіший біль загоять...
Я б, може, визбулася казки —
того мережива надії,
але ж так дивно, так незгасно
в осонні квітка червоніс..

*Ніна і Святослав Караванські — довголітні політв'язні
sovєтських тюрем і концтаборів, тепер проживають у ЗСА. —
ред.

Суєтність тиші в спазмі дроту.
Суєтність хвилі, що відгасла.
Коли ж ми вирвемося з гrotу,
що нам поставили завчасно?
Мій друже з казки, що є більше,
ніж ця химерність днів осінніх,
що на листках зів'ялих пише
нові народження і вірність?
Це просто вістка від дружини,
Її наболена журба,
що пропливла крізь моє серце,
як синьо-трепетна вода
пливе крізь літо тихим смерком,
коли і зорі, і вітри,
і цілий світ в твоїй долоні
такий маленький, безборонний,
що біль зривається на крик.

Ті білі вежі, як лелеки,
але без крил, але без ніг.
І Батьківщина так далеко
як вік, як мить, як вчора сніг.

Що пішки — збудяться піски.
Що пішки — ріки сповеніють.
Що пішки — застують ліси.
Що пішки — впадуть буревії.

— Молися! — Молюся в півсні!
— Молися! — Господи, не можу!
Мені молитвою пісні,
і кожне слово, й подих кожен.

А день, як пень. Проклятий день.
Чужого неба грізний клекіт.
І в ніч мій сон — мій світ іде:
ті білі вежі, як лелеки!

Відкрилась ніч на синє поле:
полон трави й трави полин.
Полинь, полинь за синє коло,
арканом спогаду полинь!

I зціпиш зуби на полин —
гіркий цей присмак, що від поля,
гіркий і гірший, аніж воля,
що сяйним овидом палить.
Танцює сонце коло-млин.
Перекотися коти-полем,
вернися зойком, туском, болем,
вернись на цей затятий клин

своєї пустки. Щемко. Голо.
А там — з розсміяних долин
цвіт яблунь. Пісня. Просто голос.
I Україна — мій полин.

Василеві Стусові.

Ще того віку вистачить. Ще того
життя полинного, щоб вік перебрести
лишивши цю пустелю, як хрести
лишають на могилах... Злого,
найзлішого не вигадати дня,
ніж цей, розп'ятий на дротах ослизлих...
Як тільки вечорова тінь забризне
на обрій неба, я твоє ім'я
повторюю в молитві. Шепіт гасне,
як гаснуть зорі в світанковій млі.
Ще того віку вистачить для щастя
прийти і вмерти на своїй землі.

Усе на світі збайдужило,
лиш сонця маківка достигла
пліве по небі облисілім
і олив'яним згустком стигне.

Холодно маюся між днями,
в безсиллі руки: опустош
Ти Бог всевладний над Богами?
Чи просто цар серед вельмож?

*Василь Стус — видатний поет України, жертва совєтської
тиранії. — ред.

В Твоїй долоні — ласки зерня,
чи тільки помах — сплеск порожній?
Яви мені у милосерді
веління щедре: подорожній

серед снігів, серед століть,
серед свого святого краю
лиши, як душам залишають
в Різдвяний вечір на столі

крихітку хліба — крихту щастя:
промічник неба України,
червону ягоду калини
для передсмертного причастя.

Ти, ноче, не осіння. Ти пуста,
де навіть голос повертає в горло.
Я тінь свого забутого єства,
з якого залишилась тільки гордість
і крапля крові — калиновий міст.
Прийдіть до мене, друзі й побратими,
як плоть моя березою ростиме,
вінчаючи сухий безлистий ліс.
Хоча б тоді... Бо ця порожня ніч
ковтає тіло й тінь мою ковтає.
Ми ще живі, коли нас хтось кохає,
коли на вічну пам'ять споминає,
хустинку прикладаючи до віч.

||

ОСТАННЯ З
ПЛАКАЛЬНИЦЬ...

СКОЛОТСЬКЕ ПОЛЕ

Біло-біло... Чи снігом покрило?
Чи снують у довколлі
білі пасма тополі?
Біло-біло...
І щулиться тіло
на несписанім тім, непорочному полі
Хоч би слід... Хоч би тінню
це порушилось біле, пусте безгоміння.
Хоч би звук... Хоч би легіт...
Це ж не поле полеглих!
Чи це поле полеглих?
Може й поле полеглих...
Тільки ледве-заледве
ворухнулось... Застигло...
Біло. Тихо. Незглибно.

Затерпло слово у чеканні,
застигло в тиші, мов бурштин.
Пливе ріка жалів із дальніх,
із роззеленених долин.
І чорні постаті в жалобі
Їй значать путь через віки.
В бездум'я пустці, наче в гробі,
ні вітру згуку, ні руки
тремкого помаху.

На скрипці
промінно-зоряних небес
порвались струни. І обличчя
Господнє оніміло днесь.

Лиш озирнуся я — і всує,
крізь сизий присмерк днів своїх
ріки глухе зітхання чую —
той дивний сплеск, що аж до ніг
облесно лащається, безсилий
піднятись гребенем увісъ.
А перебиті стигнути крила —
ті, що несли мене колись
по білодзвонних світлих храмах,
по вишнеквітчаних садах...
Немов драглі застиглий ранок
до вікон липне. На вустах
гіркаво-мідний присмак міста,
що облягло мене довкіл.
І марно молюся без слів,
моя велична і пречиста.
Намарне молюсь, бо цілюща
нераз вже вилилася кров.
І сонно спить дрімотна пуша
в холоднім відблиску оков.

Зелено-росяно ковил.
Припадеш, мила, до могил.
Припадеш долі, в мураву.
Курличе-кличе вічне кру...
Припадеш долі, в мураву.
Камінням, руки, станьте! Я

давно вже німо — кам'яна.

Моє ім'я?... Моє ім'я...

Я безіменна. Я твоя
незнана, дика, навісна.

А по степах, а за степи
іти безцільно — не дійти.

І на колінах до могил.

Зелено-росяно ковил.

Ми тут були... Ми ще були...

Ми тут росою... Замовчи!

У спазмі горло затисни.

Хай віддзвенить ця пісня скорбна —

це нині Божі струни стогнуть.

Це плач останній, що кричить

в моїй душі погребним дзвоном.

Ми вчора дома. Нині дома.

Довкола дому навмання.

Чи брат на брата не підняв
меча і слова, впавши втомно?

Озирнися назад — там, на полі вічному,
там, на полі збліблому ні вогню, ні іскринки.
Тільки душі прадавні приходять на віче.
Тільки тіні померлих пливуть на обжинки
по порубані голови, по тіла понівечені,
по китайки криваві, по ясирнії пута...
Ти ж якою калиною, ти ж якою заклечені,
наречено чужа, загвалтovanа мукою?

Остання з плакальниць — пусті мої вуста.
І мова обвугліла, невогниста.
Мені для сліз лиш спогадом зоставсь
той срібно-злотий, мрійний овид міста,
що глухо набриніло, як в уллі
тривожні бджоли, і метало стріли
проклять і поглядів. І злі
вони сягали довшир поле біле.
І сотні посестр бігли на вали
і голосили в небо і у води.
Кружляла чорно галич. І йшли
у наслуху під брами воєводи.

Як вечорами я їх кличу всує.
У біле поле озываюсь навмання.
А голос губиться, мов білоструй,
тоненький дим у синім чаді дня.
Хоч очі видиви — ні руху, ані згуку.
Хоч руки заломи — не шелесне.
І тільки хмар розжеврені клобуки
вінчають військо дивне й неземне...

Відпливають тіні — напливають тіні.
Наче на весіллі — сизий дим похмілля
в отупілу голову... Братику! Соколику!
У вогні горіння — напливають тіні...

Голови посмучені — ти із ким заручена?

Голови похилені — ти до кого милою?

З Дону, із Азову — ти до кого словом?

З лісового краю — стрінеш короваєм?

Рушники з калиною — тернями-стежиною.

Барвінковим квітом — із могил столітніх.

Маєвом-китайкою — порвана нагайкою.

Думою прадавньою — згубою безславною.

ОСЛІПЛЕННЯ ВАСИЛЬКА ТЕРЕБОВЛЬСЬКОГО

Ця ніч сум'ять. Довкола — ні шелесть.
Довкола тіні, привиди, приблуди.
Кому віддаш свою князівську честь,
тож оточили упирі — не люди?
Кому вінець? Один для всіх? Це ж як?
І як його ділити — по листочку?
О, збережи мені мою сорочку,
непевна доле, бо непевний я.
Бо що, як завтра скажуть: він — не він,
от безталання, от собі князятко?... —
Давид горів на сумнівів вогні
і кляв себе, корону і печатку
княжіння владного. І слухав Святополк.
І голову клонив: мовчи, Давиде,
хіба не стидно, от, скажи, не стидно
на брата йти? Та ж він поклав любов...
Жевріла ніч. Лякливе світло зір
крапіло в перстні і палило руки.
Тремтіли руки, наче чорні круки.
І розсипався букв примхливий взір.
Чи щось було? Хто скаже, що було?
Братання? Дружба? Ет, яка химера!
Все, що було, з водою пропливло.
Рятуймося! Щільніш замкнімо двері!
А брата? Брата нині осудім.
Це ж винен він! Бо він собі ладнає
пристойну славу, величавий гімн...

А нас, видать, за потороч вважає...
Блудив Давид. І словом гримотів.

І на папір, мов писане намисто,
спливли рядки з долоні літописця
у здивування обернувши гнів...

На слові спотикаюсь: «не було
такого зла при прадідах ніколи...»
Чи вічність розпрозорилась, як скло?
Чи зупинилася, наче вбита колом?
І ми довкіл кружляємо сліпі.
І ми наново слухаєм давидів.
І душу розділяємо навпіл.
До третіх піvnів блудимо, сновиди...

За що ж той гріх над нами затяжів,
що Каїнова кров у нас нуртує?
Василечку-Василю, не сідай за стіл,
де братовбивство у чоло цілує!

Ще літописець не поклав перо.
Ще свічка снить словами... Нині
вертаємось назад — там кличе кров,
риплять колеса по цілій країні.
Везуть, ведуть під Берендеїв ніж.
Тріщать кістки. І лиш жінки ридають.
Холодним сплеском серце застигає:
це ім'я княже? Чи твоє? Які ж
слова напише завтра літописець?
Кому у серце вкрався сатана?
...І обсідає обаполитиша.
І застує довкілля чужина.

ДО АВТОРА «СЛОВА О ПОЛКУ ІГОРЕВІМ»

Цей княжий перстень на руці,
і я, немов пелюстка гола
у білім колі, що довкола, —
сльоза у ланцюгу віршів.
Мій добрий лицарю, прийміть
дарунок туги і чекання.
Вже ніч згортається на рання,
і з-під роз'ясненої тьми
мені зоріє Батьківщина
повита мряками. А там —
зелений гомін. Шептіт там.
І віковічна трясовина.
Леліє пам'ть забуття.
Воскресни, скресни, озовися —
ми в німослові сповилися,
і нам за меч лише життя...
Зринає сонця частокіл.
Пече мене розпрагле слово.
І я, немов пелюстка гола,
у білім колі, що довкіл...

А у нього лице опущене,
спрозоріле його лице.
Ми сплатили Богам на задушне,
щоб горло до спазми придушене
одізвалось на болісний щем.
— Поможіть мені! — У відчай сивому
навколішки стаю: — Ви мій дух!

Я наосліп бреду Батьківщиною,
я не знаю, чи є щось нестримніше,
ніж любов, що народжена з мук!

...І враз піднялось те лице,
й спалили очі шемротіння,
і я закрилась білотінню,
не годна знести сяйво це,
що бризло раптом.

Не злукавлю:
лише любов! Лише любов
веде у землю Ярославлю,
де вічність зоряним крилом
писала нам криваву муку,
козацьких дум зболілий зойк.
В розпуці знов підношу руки:
мій дивний краю, ти ізгой
з сторінок пихи й величання.
Благослови ж на нову рать.
Цей княжий перстень, ця печать
в руці жіночій, бо кохання —
єдина правда у житті.
Мій добрий лицарю, простіть —
і повелійте на змагання
із світом кривдним і кривим...
Згасає ніч, як чорний дим.
Лиш уст приглушене зітхання
збудило тугу, як полин...

Не примирі непримиренне.
Зотлій в слізі. Волосся рви.

Твоє ім'я однораменне,
як хрест обтятий... Що є ви
сьогодні в пустоші неслави,
в погірднім посміху, в хулі.
Під сонця чашею держави
повнилися медом, як уллі...
А ми? А ми?..

Це все неправда
сторінок мерва, мряка днів,
і на самісінькому дні
щипітка слави — сіль на рани.
Гортай зотлілий буквовзір,
звертай прокляття слів убогих —
а вчують тільки зойк і стогін.
Так виє в логовищі звір.
Так лиси кличуть в ніч зимову.
На прапростищах століть
наш знак камінний ще стоїть
німий — без лику і без слова...

Ну що ж, остання, так остання!
Комусь дано звершити круг.
І в божевільному конанні
торкатись соняшних попруг.
Шептати слово — ласку слави
горіння серця, спрагу літ,
і світле видиво держави
палити, наче свічка гніт...
Жебрачий одяг на рамена.
Вінець зневаги на чоло...
Я блазень, Господи! Без мене
так сумно б світові було...

Що ж ви приходите тихою тишею
в білих кожушках, у шапках смушевих?
Снігом завіяло. Світ заколисано.
Ви із театрів старих і дешевих?
Ви не невільники? Ви не знедолені? Ви праісторія...
Ви не забуті? Чи ви забуття?
Надто вже гарні ви! Ви розцяцьковані,
ви заказкові для цього життя.
Виставте руки, що виросли веслами,
голови сиві в проклятій нужді.
Мало, запевне, було вас безчестили,
мало кайдани вросталися в кість.
Мало наквилилось думами відчаю,
мало шаблями поораних тіл,
щоб у столітті пустім і скаліченім
з вас малювати ікони святі...
Господи! Дай мені нині осліпнути!
Тіло спали, тільки слова не йми!
Я ненавижу життя переліплене
з чистого світла у царство пітьми!

Згаси чоло в своїй долоні.
Сльозу зітри — як є, так є!
Спивають ранку сиві коні
криницю ночі... Ген встає
твій бог ласкавий. Поклонися
йому, язичнице, та йди
на безбач віку і біди,
в степи, що згасли в сизий дим,
і німо-каменем спинися...

СІРЧАН

На чужім запиленім порозі,
відітхнувши з втоми і журби,
я присіла, затуливши сльози
привітальним помахом руки.
Свита біла опустилась долі.
Вишиванка в цілий світ кричить.
На вогонь молитись у неволі.
На вогонь. А серце відгорить
і в жарінні ясному відгасне...
Мій Сірчане, озирнись на мент!
Все дочасне. Все, як стій, дочасне,
тільки ти чекав віки мене.
Бунчуки, булава, слава
сріблім-золотом здолбених клейнод, —
вся Гетьманщина, мов на долоні встала.
Лиш як голос немічний, як Бог
тільки-що рожденний і невинний, —
крапля крові чиста і жива
пробивається крізь вічне і крізь плинне —
крізь літа, крізь долі і слова...

❖ ❖ ❖

Позліття, сухозліття, мерва слів,
відсохле дерево, що не приносить плоду,
цей спогад про барвисті рої днів,
про цю давно омріяну свободу,
коли луги і луки навзайми...
перебігають ліс і вибігають в села,
мальовані у мальви і тини,

вишивані у півники веселі,
в сади, пропахлі медом і зелом,
в криниці із зволоженим цямринням...
Зелена рута ти? Калиновий псалом?
чи жовтий сонях, Батьківщино?
Невістонько, лелітонько, журбо,
невизнана, невпізнана, єдина!
Якщо на світі є великий бог,
то із одним найменням — Батьківщина!

❖ ❖ ❖

Немає Богові у боже вороття.
Старий Орев євшан збирає гойно
ласкавий лік на рани невигойні,
пекучий біль на шрами забуття:
«Вернися, братіку, вернись на герць! —
летять пісні, як птахи в рідний вирій, —
вернися, братіку, і хай їм герць,
отим романам і володимирам!
Такий тяжкий, такий мій довгий путь
крізь всеньку Україноньку на безбач.
Злились в одну мільйони стежок
під цю оселю чорну, кам'яну,
де на задуму вибуяв вогонь,
де ніжно дзвонята коники в покосах,
де відчаю невидимий полон
позначив скроні памороззю..”

❖ ❖ ❖

Через віків полууду, що оманно
на кадри спогадів поставила тебе,
як через дощ, що тъмяно

знебарвив овид і веде
свою байдужу монотонну річ,
до тебе погляд простягаю нині.
Не можу я перечити співцеві. Свіч
примарний відблиск ледь колишє тіні
моїх найближчих: матері, дочки,
подруги, батька, брата... Може
я просто вийшла в дощ і вочевидь
спинилась у єдинім, що тривожить,
що кличе і ячить, що є моїм життям.
А все останнє — вигадка, несутнє.
Мені ж твої запечені вуста
шепочтуть тихо: озирнись у сущє!
Сірчане, не мовчи я не чужа!
Я не приблуда у твоїй оселі!
Де та межа? Де клята та межа,
що ділить нас сьогодні? Стелить
незнані зорі небо чужини
тобі й мені. Малює в тугу ночі
євшаний смак доріг. Не прожени
мене у візії пророчій!
Якби мені повернення пісні!
Якби мені Оревів щирий голос,
що кличе, що ячить, що ледь тамує гнів:
— Вернись додому, хоч положиш голову!
Хоч душу втратиш, згинеш, пропадеш
і син твій котев понесе на рам'ї!...
Мій Боже, Ти єси ще днесь,
а де ж оті, що кличуть із вигнання?

Так схопити голову у руки,
так похилено до стиглої землі,
так відчайно: Господи, за муки
вже сповна заплачено Тобі.
Хто ім'я нам навернув прокляттям?
Хто закрив нам очі, ще живим?
Хто на сиві голови могил
положив камінний страх печаттю?
Так бездонно запитанням. Слід
загубивсь в лелечім мерехтінні.
Тільки ще пливуть по Україні
звуки кобзи й червоніє глід.
Тільки ще росою, як слозою,
що додосвіта загасне, забринить:
чом євшан носили за тобою —
те козацьке зілля, що болить?...

Невинні білістю космеї, наче птахи.
Смеркання оперне. І синій схлип зірок,
мов плач мінорних скрипок. Пахне
вільготно травами земля і шурхотить пісок
доріг... Коханий! Яке несміле слово і святе!
Яке безсиле на вустах — морозом никне...
Коханий... Століть незораний голодний степ
такий несходжений, такий великий!
Любове-ластівко, на схилене чоло
покласти б руку: нам безповоротно.
На Батьківщині нам так дивно і самотньо.
І тута зріє, як пусте зело...

Із козацьким гетьманом заручена.
Золот-перстень, міртовий начільник.
Гості прибираються весільні,
кличуть коні за мостами звучно.

Відчиняй ворота, рідний батечку,
за сльозою світоньку, як моря.
Я повернусь — скоро чи не скоро —
удовою бідною й багатою.

Удовою в чорному серпанку,
бідною у хату зシリгілу.
Я повернусь, наче тиха бранка,
крізь віків бистроконечну зливу.

Відчиняй ворота, моя нене,
маєні-замаєні ружано.
Ще мене далеку і незвану
на оцей святий поріг наверне...

Ще мить — і стали на осонні
весілля, гості і столи,
неначе соти, медом повні.
І дивні речі потекли,
вусато їжились у гамір,
у переддзвонний спів дружок...
Мене вели в весільний танець,
і пік чоло важкий вінок,
і у задуму оповите.

пливло Сірчанове лице,
неначе бачив він сокрите,
пітьмою скрадене оце
невідшкодоване вигнання.
Неначе сина бачив він —
і жаль, прихований, як тінь
спливав із ока. Як відчайно
на мене він дививсь тоді,
він, що чекатиме віками,
закутий в букви літописні,
поки одізветься кохана,
поки за горло жах затисне!
Мій диво-дивний і єдиний,
моя любове, чи простиш?
Ми власну душу половиним,
ми сліпо рвемося у виш...
Якої ще нам високості,
якої величині нам треба,
якщо полишили ми небо
за ці зелені літорослі?

Огорни мене своїм чеканням, ладо!
Огорни мене своїм коханням, мужу!
Я стежками розгубила душу,
я по прірвах — серце на свічадо...

Відгорни всі напасті — ти дужий!
Відверни всі біди — ти всесильний!
Це ж осіннім павутинням квилить
голос мій у вітровінь байдужу...

Із козацьким гетьманом заручена:
золот-перстень, міртовий начільник.
І пливе рікою дар весільний —
повернутися!

МЕЛЕТІЙ СМОТРИЦЬКИЙ

Єдиний Боже — Всеєдиний,
для всього світу Ти столикий,
одне лице лякає криком,
сміється інше... Перед віком,
що в небуття западе тлінно,
молюсь на образ України.

Гортає вічність сторінки
пожухлих літописів. Марно
Тебе шукаю позахмарно.
У смазі відчаю як кара,
як скрип замерзлої ріки,
лиш серце істиною вдарить.

Вона — одна, лише — вона,
Осяйна Церква, Королева,
в короні тисового дерева,
в намітці зелені, у мреві
світанку скресного... До дна

спиваю образ моого ока.
О, розбуди мої вуста,
я лиш чернець, один зі ста,
один із слуг, хто чесно встав
перед лицем Твоїм високим.

Твій ограбовано престол,
змарніло тіло у безшатті,
вода зневаги і прокляття

покої скрип Твоїх оков.
Біда полів, біда дібров.

І день у болях та у ранах.
Мізерну терпиш наготу.
А я ще зрю Тебе не ту,
а я ще зрю Тебе святу
й здіймаю руки у кайданах.

...О, як тікаємо всі ми
в віки минулі, в ранок слави.
Ми власним серцем не лукавим —
ми не народжувались з тьми,
з глухого зれчення зими...
Він тихо голову схилив,
ще малювалось диво див —
краса його ясного храму,
а час замкнувсь у литу раму,
і тільки колір говорив
і наполохано чорнів,
облазив, корчився, зсихався.
І храм на рани розсипався,
на кашель пісні, на лукавство,
мечами й путами дзвенів...

Не церква, це, Мелетію! Та ж це... —
стискає горло пазурами
тривоги, правди і нестями:
над велемовними рядками
таке знайоме нам лице,
що тільки схлипнеш — Батьківщина!

Не оминімо ні рядка,
ні коми й титли — та рука
не затремтіла, не спинилася,
як ми спиняємося нині!
«Тут непроходимі ями копають!
Тут дротяні сіті закидають!
Звідти ядовиті жала випускають,
звідси отрутою навною поливають...
Всім одна мати в ненависті...
Чи ж маю боятись?
Чи ж маю лякатись?
Оце стою —
нехай прийде котрий
і загострене залізо
в зомліле моє серце вразить!
Хай підійде —
і зболілу утробу матері своєї
відкриє...”

Спішім на тризну. Ще живу!
Але могильно-замогильну.
Зоставсь із слова тільки звук
і дрібен — маком обез силів.
І плаче маківка — безплід:
ні дзвону-скону, ні зітхання.
Лиш соборується щорання
калини в лузі білий цвіт.
Лише з надгробників — калік —
з пеньків шугає гостре вістря.
І на покинене обійстя
барвінок небо приволік...

«А я ще зрю її не ту,
а я ще зрю її святу,
а я ще зрю її в сапфірах —
родів преславних та невірних:

Слуцькі, Сосновські, Збаразькі, Сангушки,
Пронські, Ружинські, Крошинські, Масальські,
Горські, Лукомські, Пузини, Заславські,
І Вишневецькі, і... — "наче мушки,
прізвища в'яться, дзижчатъ ненаситно,
меду чужого смакують облизно...
Можна продовжити зрадницький список
зацніх колін титулованих злиднів!

«Це ви з мене, злочинці,
оздобну шату здерли і над тілом
моїм, з якого ви всі вийшли,
насміхаєтесь...”

Затихло слово. Згасло в безгомінь.
І біла церква відпливла поволі.
І сивий присмерк ідолом із стін
замкнув мене в чотирикутті долі.

Ворушать сіно тиші горобці —
старці відвічні підвіконь тюремних.
По розчепіреній руці
залізних ґрат спливає темінь.

Лукавить вічно — душу стереже.
Душа — не тлін. Душа втече у Лету.
І дзеньк підків впивається ножем
душі у спину: «а не будь Мелетієм!»

Судейський ряд облистує сувій,
сповзають букви ниці, як мокриці:
Закон гласить, що по статті оцій
судити велено Мелетія Смотрицького!

Ветхе лахміття брехні велемовної!
Притчею стали ми нині, бездомній.
Взяли сокири у руки не теслі —
злодії, зрадники, діти безчесні.
Жала зміїні випльювують труту:
все проминути, все прозабути!
Батька соромимось, матір зневажмо!
Стали героями душі продажні.
Тільки ж вертається слово до слова.
Слово — безсмертне. Слово — у крові.
Піснею схлипне. Тугою встане.
Слово ніколи не буде останнім.

А я ще зрю її не ту,
а я ще зрю її святу,
а я ще зрю її і вірю
по тaborах і по сибірах,
росту пагінням,
а корінням
у рідний храм —
єдиний нам.
Воздвигнесь нам!
Воздвигнесь нам!

ДОРОШЕНКО

ПРОЛОГ

Ночам навздогін. Шляхам навздогін:
Чигирин! Чигирин! Чигирин!
Жовтим світлом зaimешся! Лютим пеклом!
Кінь замилений дibиться встекло.
Ніч навспак обернуло ножами.
І бездум'я. І втома безжальна.
І будяччям летять під копитами зорі,
перемішана курява чорна.
А позаду як шелест — голубино, пір'їнно —
голос тихий, сумирний, упертий:
— А чи я не казав було, Петре,
краще люлька й тютюн, ніж дружина?...

Ночам навздогін. Шляхам навздогін:
Чигирин... Чигирин... Чигирин...
Палац свічене, маєно бучно,
у палаці невидана учта:
це ж вернувся з дороги ладонько-ладо...
І обличчя в сльозах. І небачена зрада.
І вино із сльозами мішане терпне:
— Петре-Петрику! Петрику-Петре!...

I. ПАЛАЦ

На запахущім ложі,
забувши жаль і гнів,
в уста жадні, тривожні,
у вічі осяйні
вдивляється: кохана!
що слава, кунтуші...
В палаці тихо-тиша
в палаці — ні душі...
Втирає нишком сльози
лиш джура у кутку,
клятьба злітає порожньо:
а біс її б таку...
таку... таку розшльондрану,
таку повійну... гріх...
В кімнаті невгомонно:
ридання... шепіт... сміх...
А доокола тиша.
Ні згуком не несе,
немов би все полишено,
мов вигоріло все,
мов глухо все поглухло,
переглупіло скрізь...
А вже на раді в Глухові
криваво світить ніж.
Розпродано, запродано
за юдин стертий гріш...
В палаці пусто, холодно,
а із кімнати — сміх...
Ні, не осудно, не огудно,

не перемовно на папір
слова злітають. За загублену
любов — молитися до зір.
Чоло мое для вас в поклоні
ласкавий, гордий, навісний.
Летять століття, наче сни,
і окривавлені долоні
перед очима... Не ячіть
мені тією тінню білою:
від всіх жінок за зраду милою
понесла б кару я. Та чи
не пізно, не запізно?
Козацькі коні десь іржуть.
Мости підводяться залізні,
і заростає терном путь.
І зрада зрадніша над зраду,
лукавша жінки і страшніш
встає в пекельному вогні,
підвівши голову парадно...

2. СІЧ

До останньої в коші хати,
соломою критої,
перецвілої від горілки,
від диму, від крику,
просовгом Феодосій,
зизоокий Федосій,
чуб рудий облисілий, обношений,
підперезані клоччям
шаровари волочаться,
око праве каправе,
око ліве — направо:
— Брате-товаришу, брате-товаррру ..
нам, голоті, не мірятись
на бунчук і на славу...
У Стамбулі доволі
оксамитів і золота...
товариство! Не вірмо! Голото,
про яку там неволю,
про яку Україну
гомонять отамани?
Слухай, драню-товаришу,
слухай, панє,
раз козак, раз живе,
раз нехай розживеться —
нап'ється,
мед-горілку в живіт,
люльку в зуби... А світ?
А світ хай займеться!
Під білою свитою, шовком обшитою,

шабля, оздоблена сріблом. Із дамаської сталі.
І яріють червоно — яркі шаравари.
І довкола рамен голубі горностаї:
— Нам, панове, дорога, як у рай, як до Бога,
нам, панове, нема що з голотою пити...
...І під білою свитою, шовком підбитою
аж полощуть вогнем шаравари:
— Нам, панове, в бояри, нам — в генерали,
славен рід наш із віку у вік.
Многогрішний Дем'ян, отупілий, як сніп,
бубонить, наче піп,
все торочить якусь
переділену Русь!
Нам, панове, в бояри, нам — в генерали,
щоб голота і шапку, і очі долів,
щоб хилилась як жито, до наших колін...
— Слава! Слава, пане-товаришу, слава! —
І злетів дикий рейвах над хатою, понад багатою,
де розрізблені двері,
де вікно, наче синь...
І сміялося „слава”
в очах у старшин...
І вже зцяцьковано доноса,
аж язиком прицмокнеш: леле!
Іходить п'яний Феодосій,
і щось там меле, щось там меле:
— Побережися, Многогрішний,
бо Січ кипить, немов казан,
бо Січ, мов лютий ураган,
а буде гірше! Буде гірше!

По стежках об'їзних,
крізь обмаснені очі,
через руки хапливі, дрижачі —
доноси.

Просмерділі наскрізно
мазутом і потом.

Хтиві букви як палі,
як гаки гостроносі.

І в татарських очах
розвозається хитро
кожен знак,
кожна кома і титла.

І ростуть стоповерхо
накази, укази.

В похвалу ж за донос
не даровано князем,
не потішено зверхньо:
вашу так-перетак,
знай, що в вашій душі —
чи козак, чи підляк!

Такий знайомий почерк цей,
ці букви зверхньо-чепуристі.

Облудних слів густий єлей.

І шепітливо, мов намисто,
то тут, то там: продасть, проп'є,
кляне царя, йде за ляхами,
добро мое... добро твоє...

Гадючо в'юниться між днями,
поміж віками — в стогомінь
ослизле, смоктане, зловтіше...

І плаче, впавши до колін,
клянеться ревно Многогрішний.
А ззаду голодно, мов звір,
холодний дибиться Сибір...

3. КОБЗАР

Панове-браття, пробачте, знаю — це діло не
бабське
по Дикому Лузі приблудою, до Січі на віче. Та
тільки
пісня ваша у грудях, стяги малиново-полинні,
вольні стяги Батьківщини... Та тільки повняться
очі,
ніжні очі дівочі: запорожці мої, запорожці!...

Так тихо тут. Так тихо й велелюдно.
Ні скрику вітру. Не зовуть сичі.
І навіть коні стихли. Лиш повсюдно
дзвенять тремтливі вогники. Вночі,
як вогняні джмелі, лульки розжарені.
І дим малює голубі ключі

над головами схиленими. Гей, кобзарю,
заграй нам думу. Думу для душі!
Щоб серце стрепенулось під ударами

співочих струн. У братському коші —
лиш візія, оманне мрево волі,
хитке й невірне, наче комиші,

що на сплавах ростуть у Дикім Полі.
І правда, найжорстокіша в житті,
що побратими гинуть у неволі...

Що струна — то галера, то сива
голова у задумі похилена,
наче дерево вітром роз'яреним
попід небом холодним, захмареним.
Ні одної могили, ні одної довкруг,
лиш далекий, тужливий,
невпокорений звук.
Лише те жебоніння,
легкокриле скімління
на журбу, на війну, на поталу...
Ой замало, замало,
слів замало, кобзарю,
щоб розвіялись чари —
цей жертвості хміль,
бо поспіль, звідусіль
із лісів, гір і піль
йдуть вмирати за славу,
за облудну, лукаву...
Крові й сліз — до уколін!

А на морі — не весла
(очі қригою скресли,
очі впали в розпуку) —
то козацькії руки.
Сніг біліє на вусах,
сніг дорогою стелиться:
може ми не забуті?
Може ми ще повернемось?
Заскімліло, затисло,
серце стало на мить цю
наче небо зазорене,

серце горде, нескорене,
серце з дум обважніле.

І в козацькому тілі
звирувало завзяття:
із ворожим поріддям,
із лукавим, негідним
нам повік воювати
за брата!
За товариша-брата!

Оце єднання в слові й у крові,
оце єднання днесь благослови!
Не просим, Боже, вічної любові,
але єднання просим, щоб не стих,
не оскудів цей голос віщий,
не перелився в раболепний дух,
коли до зір все вище й вище
здійметься просьба наших рук.
Оце єднання в слові й у крові,
оце єднання дай нам днесь!
Не просим, Боже, вічної любові,
але єднання, що сильніш над смерть...

Затихли зорі. Світ затих.
І біле стишилось світання.
Лиш ледве вловлене зітхання
з чиїх грудей, із уст яких
так змерзло-грудкою застигло?
Так протремтіло, як сльоза?
Самотній стомлений кобзар
у далину свій шлях подвигав.

Мости віків на стику струн —
лише торкни — й озветься лячно.
І сивим приводом козацтво
проніже душу, наче струм.
І на мандрівку в світ і в сніг
в Різдвяну ніч тебе покличе.
Самотня я... І таємниче
росте видіння коло ніг.

4. ТАНЕЦЬ СВІЧНИКІВ

Випливають свічники трійцями-трійцями,
доокола себе колують коло:
засвітимо Прозимець, Просинець, Василь-місяць,
засвітим на ціле зимове коло.

Між вогники жовті — нетлі облудні —
як на вогнище, дум квиління.
Се ж висять доокола павутиною будні,
се ж тремтить між холодних углів безгоміння.

По вогниках вутлих — обличчях змарнілих
червоніє, жаріє, спливає слізоза:
зітхання, благання, моління за
всіма, що безмовні, всіма, що без сили.
Жовте око на свічці — у віці — у вічці
зазирає, колошкає: не відходь, не іди!...

Випливають свічники трійцями-трійцями
із горищ, із пивниць, з забуття і з біди...
Поміж свічників почорнілими тілами,
між опалими, як сухі гілки,
неначе між правічними пнями,
де бухає пагін гінкий,
обертаєшся, озираєшся,
очі в відчай:

це ж відчинено двері у вічність,
це ж відчинено двері у вчора,
де худібка говорить,
доробок говорить,
де зілля говорить.

Де господар кутю у свят-вечір виносить:
— Вам, невидимі гості! Вас припрошую, гості!

І рясніються зорі, як кетяг калини:
vas, померлі, vas, вічні, зове Батьківщина!
І вертають вони з-поза віку, з-за світу
в білім савані з гілкою цвіту,
повертають назад, ніби ждали повернень,
благословлячи дім, і сім'ю, і вечерю...

... Догоряють свічники трійцями-трійцями.
Кожен вогник — благання. Кожен вогник — ім'я.
Враз завіяло чорно. Враз вітер зім'яв
білий снігу обрус і чекання засвічене.
Вже звугліло, зотліло, вже на досвіта синьо.
І пошерхлі вуста: звідки, напастьте ця?
Вітровійно задуло, вогні загасило.
І налякано шепіт: Во ім'я Отця...
Коли скінчився танець свічників,
коли відгасло бистроплинне коло,
коли закрились двері — наче тінь,
немов жебрак стою, схиливши голову.
Лиш раз тобі відхилено хитон,
де всіх поєднано у почуванні кровнім,
а вже на знакові твоїх долонь
твоє майбутнє дивиться безмовно.
І марно руку простягаєш — тут,
де це було, вже дотліваєтиша,
і кривоногий жадібний табун
пасеться тут. І білий стіл полищено
в неторканості вечора.
Порожній стіл
на чорнім згарищі
збліліх свічників.

5. ЧИГИРИН

Оскомно, гірко, осоромно
так на душі, хоч степ засій
цим бур'яном. Принука слів.
І ласк принука. Невгамовний
минувся шал. Так мал єси
в чутті своїм, як вишні плід,
що гіркне з часом і у світ
пливе до другої весни.
А біля стиглої криниці,
де води світяться срібляні,
манять очима молодиці:
Чи ж ми для тебе не кохані?
Чи ж ми не милі? Полюби!
Коли б то стільки і біди
на цілий світ, на цілий край —
чужий весільний коровай!
Коли б то стільки всього лиха —
жіноча зрада. Світ померкне?...
Сміється стиха, ходить стиха:
тютюн і люлька краще, Петре!

І враз запилений бунчук
орлом вривається до рук,
і горло стисло: Козаки!
Заки не пізно ще, заки
хоругви в сонці не поблекли,
заваримо ляхові пекло!
Розкосу, босу і їдку
попросим силу. Не Москву —

облудну, фальшю перегірклу,
безвстидну, як повійну дівку...
Во ім'я волі і синів
нехай веде нас чистий гнів!...
І скам'янів, спинився вигук.
Доки видно —
вогнем спломеніло.

В жовтих факелах — лиця змарнілі,
жовті тіні хитливі по стінах палацу.
Місяць вдарив, як бубон. Місяць обачно
скрався з неба. З вогнем, що бухтів,
розірвалась, упала стотисяччу слів
безупинна лавина. Понад нею струною
до саміського неба, тонкою, дзвінкою
підіймалось: веди, Дорошенку,
попереду... хорошенько...
І око в око Чигирин
із цілим світом на один,
із цілим світоньком на прю...
Проклята Русь,
Несхібна Русь!
І вже у Бучачі обрус
на волю стелено,
майзелено
цвіте з надією привілля.
Лише невидне павутиння —
блакитне, чорне, сіре, синє —
і небо, й сонце, й світ засотує,
і кров'ю свіжкою просочене,
мов ржа рудіє.
А з долин, із хат солом'яних

вдовіс:

— Не губи!

Лиши нам жити,

не бери

в неволю чорну, у ясир!

...І не отямишся, татарине,
як Крим погасне білим маревом.
А ті, в душі не з'яничарені
підуть з тобою чужиною...
І не отямишся, татарине!

Чому мовиш, мій гетьмане, чому
закривши очі, плачеш в самоту?
Якою одинокістю позначений
ти в цьому білому, опухлому палаці!
Немов би світ весь висотано, змито,
немов би ти один на цілім світі...
Безсиля слів моїх пробач —
мені б припасти до плеча,
мені б твою розмову вчути...
Ta тільки серця дикий стукіт:
загинеш... згинеш без ножа!...
Як він відчув! Як озирнувся він
очима стомленими в сіру мою тінь.
Провів рукою тихо по чолі:
ляхи... татари... москалі...
Чи знаєш ти ...
Чи знаєш ти?
І знов рука, як птах, летить —
цей вічний дід за мною тінню слід у слід,

цей струк, що висох і відпав...

Сидів і хлипав у рукав,
як хижий крук зігнувшись у куті,
коліна зламано-худі
і сиве сяйво біля скронь —
Митрополит Іларіон...

Старий з тремтічими руками
до нього близиться. Нестяжно
рве чорні шати, відгортає
одежу довгу. Наче зграя
пташина, шептіт налітає:
— Ви ще живі?
Ви не попалені в огні?
В словах брехливих літописців?
Олжа в устах моїх!
Коли б то
зів'яв мій голос і затих,
щоб ви над себе возвелися!

І раптом — стій!
І враз відкрився світ цілий,
весь повен світ, як на долоні,
вогнем ясним торкнувся скроні —
і встали постаті німі,
такі прозорі та ясні,
немов немає їх, якби
рисунок це чи просто штрих —
такі обличчя. Все даленіють,
хоч і поруч.

Хоч чути кожен іхній порух,
їх легітливий подих жесту.
І широ їх вітає Гетьман.
І вже, як око осяга,
полоще вітер, наче стяг
над військом зведений незнаним.
Під знаком сонця і меча
моя невидима держава...
А час піском ув очі... Слава?
Вона непевна, Дорошенку!
Вона зрадлива і лиха,
на ній, пустій і бистротечній,
зросли неправда і хула.
І на оскверненій землі
від крові ступлені ножі,
й прогниле море розлилося...
О, не клени нас, добрий Хорсе!

... І раптом голосно, в сльозах,
через скорботно стулені вуста:
— Простелилась для нас дороженька!
Поклоняйтесь тепер радонежським,
поклоняйтесь панфутівським босим,
поклоняйтесь казанським розкосим,
поклоняйтесь царкам коронованим
і сатрапам, на крові вгодованим...
Поклоняйтесь свому безгомінню —
І загасло безтінню.

6. ВИГНАННЯ ДОРОШЕНКА

На недописаний папір
кладе печатку срібну Місяць.
Блукаю подумки, мов звір,
по хащах днів своїх, по світі
давно полишенім... Дністер
ще котить вод тяжку повинність.
Ще пахне м'ятою в садах.
О, хоч би вздріти Батьківщину,
хоч раз єдиний!... Чорний шлях
такий пронизливо-болючий,
такий незбагненно-простий —
не перемірять, не пройти,
лише відчайністю відчути.

Червоними черв'яками копошилися пальці
у клейнодах останніх гетьманських.
Міряв крок Самойлович, пожирав Чигирина.
Ув обідраній льолі рідний батьківський дім.
Підіймались церковці й маліли в ясі.
Все маліло довкола, все, неначе у сні
розплি�валось, губилось, опадало на дно...
Тільки звідки в долоні це прозоре зерно?
Ця дрібненька мачина, де є все: Чигирина,
козаки, Батьківщина і терпкий рідний дим?...
І летіла дорога, спотикалась, пекла.
І до ока поволі підіймалась рука...

Hi, він не плакав, він не міг!
Завісив Місяць срібний ріг

на дзьобі чорного орла.
Шуміла дивно ковила
і в'янув байдуже євшан,
А десь з приблудного коша
ще долинали сміхи п'яні...
А вже вилискували бані,
палили в очі... Тих цибуль,
отих лускатих чудо-куль
бодай не бачити... І гнів
поник покірно — зрозумів:
це чужина! Це — наче полоз,
як чорно-звітрена рілля,
як одиноко схриплий голос —
страшна дорога вигнання...

Кричать надтріснуто дерева
осіннім стогоном. І кров
багряно-чиста, янтарева
спливає долі. Хто б зборов
оце терпке яchanня слова,
це переглухле й перезле,
це вітровійне, що знese
намул журби із серця й знову
жаданням світлим проросте.
За сірим вітром перецвілим
пуста оголена земля.
І гостро в серце віку цілить
його дорога вигнання!

7. ВЕРТЕП У ДОРОШЕНКОВІМ ПАЛАЦІ

— Добрий вечір, Господарю! —
попід вікна шепті стих,
попід вікна шелестить
буйновітро, буйнохмарно:
— Добрий вечір, Господарю!

— Добрий вечір, краю лютий, —
хоруговок коляда
попід стелею зліта,
обсідає всі закуття:
— Добрий вечір, краю лютий!

Тонко голосом виводить
наймолодшенький звіздар.
В закоцюблених руках
сам мороз сивобородий
скалить в посмішці вуста.

Притулилось до коліна
янголятко, склавши крила,
довгокосе, білотіле:
— Десь була тут Батьківщина?
Десь була тут рідна мила?

Затремтіло і погасло
срібне берло у вікні:
— Де ще є блаженне царство?
Де ще є таке? Чи ні?

А чи ні? Чи тільки тінь?

Чорно-босе, чорно-лике,
слід копитом, курий слід
об стіну гатить: всіх бід
вже накликано без ліку,
вже давним-давно накликано.

— Що ж ти, царю, онімів?
Що ж ти, Іроде? Ці сльози
пропекли тебе — чи, може,
сотні тисяч юних вдів,
що припали на поклін:
— Боже, Боженьку, наш Боже,
поверни за стіл мужів...
за вечерю... Боже, можеш?

А за ними покотом-покотом
білих лиць і дрібних рученят:
— Мамо, мамо!... Стокриллям пташат
срібний голос дзвенить.
У відкритому роті
слово давить, мов кляп.
Тільки руки летять.
Тільки ніч... По морозі
снігами
блакитними
слід
маленький
наляканий слід...

Сонце стало ракетою,
розвіврілою, встеклою,
Сонце.
Сонце збилось із звичних орбіт
І ялинка чужа.
І чатує непевно
під ялинкою білий обовванений дід.

ПОХОРОН ШАМІЛЯ

Ашуги кликали у ранок
останню пісню. Наче рана,
боліли пандурів стозвуччя.
І ми, бідою недомучені,
ховали очі від біди.
О, сохрани,
не доведи
нас у живот благополуччя,
де сито їджено, де трунок
нам замінив небес дарунок,
а поклик волі омертвів
у розцяцькованій труні
достатку й розкошів... Осанна!
Осанна Сонцю і вікам,
і тим шляхам, що безконечні,
і рікам тим, що бистротечні.
Осанна Богові! А нам —
тягар безликості на плечі...
Імаме, скорбно і печально
мені в самотності прозріння.
І вік наш, вік наш — не останній,
як не останній день спасіння.
Та найжорстокіша покара —
коли сини в сліпому гоні
вінцем зневаги мітять скроні,
вдягнувши шати яничарів.

Немає стежки до могили —
лише сніги, лише сніги

цей шлях незміряний покрили.
І липне вічність до ноги.
І днів відцокують копита
усе назад, усе назад.
Дівчата вчилися любити
в твоєї lado Шуайнат.
Усе, як тінь пересіріло —
і біль, і жаль і ночі стогін.
Але, коли собі навздогін
пошлю спокою прапор білий,
коли затихну без тривоги,
як тихне дерево без листя,
як тихне сніг на пустырях, —
тоді закінчиться дорога.
Тоді закнічаться слова ті,
що б'ють вогнем в осліплі очі.
Тоді не жди мене із ночі —
з перевуглілого багаття...
Та поки ти у постаменті
живої пам'яті і віри,
та поки ми у тебе віrim —
хай б'ють шаблі із уст поетів!

СОФІЙСЬКЕ ГРАФІТІ

СОФІЙСЬКЕ ГРАФІТІ

Закам'янів у храмі час.
І ниці душі поміч квилять.
І букви, наче сухожилля,
напнулись боляче до нас:
«Спаси, прости і сохрани...»
Цей злам руки в прикляклім знаці.
Свічки відплачують за працю.
І тиша падає як крик.
Вдивляюсь жадно в згаслі лиця,
у лусках слів я слова жду.
Невже це лиш торгівля душ
за краще місце о правицю!?

«Де дів'есь, Господи, касожич
тъму?...»

Сколихнулось склепіння. Тиша
засягнула небесних шат.
Невмолима чиясь рука
невспокоєне слово пише:
«Я на день воскресіння прийду.
Я ж бо дня того чаю, ой чаю!
Я тоді Тебе, Боже, спитаю:
Ти ж за що нам послав біду?
Ти за що погубив своє чадо
в Берестечку, під Крутами, Львовом?
Постелив ім саван барвінковий,
щоб хрестились могили хрещато.
А барвінок затоптаний, Господи,
і не зійдуть слова на могилах.
І могили немов покосило,

лиш земля переддзвонює костями...
Я на день воскресіння прийду.
Я ж бо дня того, Боже, чекаю,
бо пекельний вогонь не здолає
зжерти людську всевічну сльозу..."

ЮР

Холодний цокіт. Слід підків.
Обтяте рам'я у двобої.
І храм розділено на двоє —
на двоєбожжя двох світів.

Вповзає сумерк чужеслів
в чужі вогні в чужому хлібі.
Ліворуч ми. Ми поруч ніби —
за тридев'яттям дум і днів.

Ми там були. Минулі ми.
Не озирайсь — там рана гола.
Ми відвертаєм навіть голос,
що розповзається на дим.

Єдино нам. І тільки там
століття мук. Століття крові
вповзли в смиренницькім покрові
на завойований плацдарм.

Облуд поклін — і вчора тлін.
І кривословить праворам'я.
Вповзає сумерк, як іржання
чужих свічок, чужих хлібів...

Ірина Калинець любила носити шапку-мазепинку.
За ношення цієї шапки КГБ ІІ переслідувало і запи-
тувало: «Чому вона носить цю шапку?»

КАРПАТСЬКА ЦЕРКВА

Виходим з тиші, наче з храму.

І храм лишився голіруч.

І тільки місяця обруч
вінчає давню славну браму.

На сьомий камінь — сліз журба:

таке освячення незрячим.

О, дай нам очі — й ми побачим,
що в нас дорога голуба!

ТРЬОХСВЯТИТЕЛЬСЬКА КАПЛИЦЯ

Замість криниці — глеки прочан:
Святіться, води земні і вишні.
Святіться кров'ю, бо зело пишне
заклякло в мурах — корості ран.

На скам'янілій лусці коліна:
молимось, Боже Трієединий.
Весь оцей клаптик — вся Батьківщина,
вся на задвірках, вся у цямринні,

ніби в криниці. Грішному оку,
Боже, негоже світ споглядати.
Так ти далеко, так ти глибоко,
Боже — Трибоже. Мури, як гратеги

у павутинні буднів і нуднів.
Ти — Трьохсвятитель, Ти — Тримогутній!
Ти — Тринеможний... Боже, як трудно
в лусці камінній Тебе осягнути...

В своїй знесиленій молитві,
промандрувавши день і час,
втискаюсь поглядом у звичне
мовчання мурів. Трієкнязь
на грудях цвіт прив'ялий гріє.
Чия зрозпачена рука
цю вістку доброї надії
йому прип'яла? По зірках
ворожить зело Великоднє,

з князівських бань звергає гнів.
Стрибожі внуки — ми голодні
на велич пісні й правду слів.
Ми кам'янієм на портали,
на вежі, фризи, підворітні.
Ми вчора вічність починали,
щоб кам'яніла болем вічність.
Ми ж бо степами зоремечно
вітали Спаса у зелі.
На переможеній землі
як символ волі — біла гречка.
Од Бога хліб наш — жито-ЗБІЖЖЯ,
од Бога край наш — Дуб і Бук,
і меч у нас із Божих рук —
святого храму знак горішній.
О, міцно царство береже
камінний велет Петрос. Ниці
ми похиляємо обличчя
до вікопам'ятних джерел.
і просим камінь: озовися!
І просим камінь: розверзись!...
В глухій закованій криниці
лиш очі, зведені увись!

ІКОНА

Злетів на свічку запах саду —
і біле вінце зацвіло.
Над голим писаним столом
дозріли очі... Все позаду,

як сніг, як стіни у пітьмі.
Вогонь пригас. Іскра чатує.
Так пусто. Господи, чи чує
хтось тиху свічку — спогад мій?

Тремка долоня гріє віск.
З вікна в вікно косіє протяг.
І об'явилася навпроти
свята Родина в сяйві іскр.

Рушник на рамі — як з плеча —
сповзає в подиху затерплім.
Моя оголена свіча.
Ця хата.
Пустка.
День найперший...

ВЕЛИКОДНЄ

Великодні дзвони дзвонять, дзвоняТЬ дзвони

Великодні,

Біла лелія церковці хоруговками цвіте.

Білий трепет, трепет ніжний рук Маріїних,

Господніх.

Над хустками, писанками, над хлібами...

Це святе,

Це сльозою Бога чисте... І на білі обруси

Сонце сніп кладе весняний...

Причащає хлібом батько,

Білим хлібом причащає з крапелинками роси.

Мій Великденъ. Воскресіння. А в оркестрі ранку
стогін.

Заряніло писанками, покотилось голіруч.

І сльозою голубою до єдиного, до Бога

Попливла молитва щира і важка, немов обруч...

Дзвони дзвоняТЬ, дзвони дзвоняТЬ, дzonяТЬ дзвони

Великодні

Понад гори, понад доли, над міста і пустирі.

Освятив вогонь жертвовний, освятив вогонь пирій.

І розверзся час всесильний, час розверзся у
бездню...

Дзвоня́ть дзво́ни, дзво́ни дзвоня́ть, а Марія́ без
дороги:

— Де ж та свічечка воскова? Де ж та свічечка із
рук?

Мій Великденъ. Воскресіння. І в оркестрі ранку
стогін:

Чи воскрес? Чи й по сьогодні Він не визбавився
мук?

ПРЕДТЕЧА

Він спить — Предтеча. Очманів від зла.
І кров змінилася на воду у Предтечі.
І дрібно руки дріботять старечі.
І сонного Предтечу внесено у зал.
У білий зал на службу препарацій:
ось пук волосся, ось — права рука,
ось до руки обшарпаний рукав —
звичайне все... І в стогоні овацій
у колби вкладене все те, що звалось тілом.
А тіло в колбах спало і синіло.
І снилось тілові, що по Землі обпеченій
іде і з болю зойкає Предтеча.

ПРОЩАННЯ

Простіть мені шорстку навалу слів,
незряче око що жадає віщого,
ще на плечі тягар минулих літ,
ще Заратустра плаче над небіжчиком.

У тінь повернена боюсь я того дня,
коли над всім печаттю спазматичною
зійде жорстоке кривдне забуття,
що небуття у суще возвеличує.

По линві відчаю лиш блазневі пройти
під сплеск юрби. А нам ножі простелено
Лиш сам на сам сягаєш тиші тиші,
лиш сам на сам під неба зорестелею

молитву твориш і ворушиш ніч,
чаруєш пісню величі Дажбожої,
аж поки не торкне пригаслих віч
він променем останнім і знеможеним.

НА СТРІЛЕЦЬКИХ МОГИЛАХ

Тремкої свічки хоруговка,
ногою збита, полягла долів.
Блакитний вогник заскімлів,
черкнув каміння згаслим зойком.
Ще схлип барвінку, ще слюза
ясної квітки зорить в око.
Ta розверздається глибоко
ця невідстояна земля —
плацдарм останній, де тулились
в молитві наші скорбні душі,
де у мовчанні непорушнім
нас берегли святі могили...
Жінок сполохана юрма...
Дерева в поспіху осіннім
жбурляють долі сизі тіні.
І плач, де голосу нема.
Встаю на стомлені коліна,
воляю в небо: Ти єси?
Свій хрест з Голгофи вознеси
на цьому місці, де провина
лише заснути вічним сном,
лише цвісти багряним маком,
лише із свіччиних долонь
приймати пам'ять і подяку...
Йдуть каравани чорних хмар.
Барвінок в'яне на узбіччі.
І плаче вічна чайка в вічність,
що вже давно гнізда нема.

СОФІЯ

В заморожений ранок-світанок
із хрусткою тривого слів
повертаюсь обличчям до рани —
кров'ю фресок спливаючих стін.

Нагота у звучному беззвуці,
бородатий сповзається смерк,
цупко цокає молот каблучний
по камінному відблиску сфер.

Руді нутрощі в смертному струпі,
блеклі очі повзуть доокіл.
В синім жасі підійняті руки
в найсвятішої з зоряних Дів.

Свята, велична, всемогутня,
коли й Тебе пійняв цей жах,
то як нам бути, нам як бути
на цих наблиснених ножах,

стрімкого часу, що шалено
потік кривавий завертів?
І враз втиснулось сьогодення
на хвилю у минулий спів,

де натовп тихий і святковий,
і дзвонемир, і дзвонеслав,
і Сонця ризи пурпuroві
на благословляючих устах...

Молюсь Тобі, Стражденна Діво,
Візьми мене із суети
в свою відвертість онімілу,
дай тілу силу піднести
долоні в жесті «не приємлю»
ваш день, ваш вік, ваш жовчний смрад,
і цю покриту кров'ю землю,
і забур'янений ваш сад...

Стіна сягнула непорушна —
і завершився мій прихід,
і синім сяєвом оглушена
росту й малію коло ніг
Святої Мудрості... Учора
пливе крізь мене, як вода,
і спрагле слово згустком чорним
з грудей виносить: нам біда,
бо ми лишились на обміллі,

бо не для нас небесний дзвін,
і не для нас хоругви білі
і храми свіtlі та нові...
Пророки роду — патріярхи
приносять стіл на «суд іде!»
Ми поза віком й поза царством,
що в руслі вічності пливе.
Із завтра душі доокола
крізь мене йдуть і по мені
не цупко-цокітно, а з болем,
як по непевній трясині.
І сяють лики велемовно:
благословен наш храм — наш дім.
Ми одягаєм тіло голе
в молитві в пісню і поклін.

П'ЯТНИЦЬКА ЦЕРКВА

За найжорстокішу з молитв
поставлю жовтий пагін свічки.
Хай біль безмовно відболить,
немов коріння покалічене.
Бо я сама собі суддя,
слізом своїм я вирок власний,
коли в неторканості дня
змаліла мрію про щастя.
Коли торкнулась суєта
мене своїм ідучим жалом.
І той розсипавсь п'єдестал,
що я в гордині збудувала
собі сьогоднішній на глум,
собі сьогоднішній на відчай...
О, порятуй мене малу
піщинку в морі віковічнім!...

Яріє свічки пагінець,
малює тіні по склепінні.
І ряд апостольський повільно
додолу сходить. Тут кінець
і тут початок того світу,
де ще живу я ще жива,
де невпокорені слова
зігріють душу незігріту.

Озираюсь в стомлені обличчя,
у мою покірно-тиху Русь.
На престолі вишитий обрус.
Кров Господня в келисі іскриться.

Не судіть, бо суджено є всім
перейти за межі дня і ночі.
І припаде порохом ваш дім.
І заплаче на руїнах зодчий.
І печалі голуба печать
нам закріє двері у насущне.
До мачинки змізернілий час
розгортає полотнище пустки...

Кладуть книжки й хрести свої кладуть.
Кладуть, як меч надщерблений, додолу.
І білотінно в сутінь білу йдуть,
лишивши голим це склепіння голе.
Так мовчазно — ні докору, ні сліз.
Так безіменно, мов лишають душі.
Так косарі лишають свій покі...
І гусне тиша у камінній мушлі.

А щось ридає і ячить
в кутку безжалісне і нице,
печаль малює на обличчі,
в пустий кулак ховає мить.
Примхливій вигадці радіє,
до серця тулиль самоту.
І білим квітом безнадії
вінчає голову пусту...
Чи вже собі я змізерніла
у днів знебарвлений піні?
І слово прощення безкрило
відкрилось зраджене, мені:
на стику ночі і світання,

коли життя карбуює карб,
дорогу вічного чекання
мені вказала та рука,
яка не знає милосердя
до туску, смутку, пустоти...
Нема в минулому нам повернень,
але майбутнє освяти
буянням пісні, сплеском слова
в євшанні запаху степів!
...Зерно, відсіяне з полови —
ласкавий засів моїх днів,
коли скажу: я так любила
і ненавиділа я так,
що словом зраненим спалила
свої заковані вуста!
За кожну квітку на могилах,
за кожну втоптану сльозу...
Коли скажу: я так любила
святої волі чистий звук!

І озирнулися вони —
мої притомлені ратаї,
мої апостоли полів...
Замість плугів, замість ціпів
підняли слово... Аз читаю
в обличчях ваших жаль століть.
Безсила Русь мені кричить
в поклоні стомлених голів,
щоб згустком фарби зачерствів
цей вік, цей час, ця тиха мить,
бо птах, що серце розриває,
вже на дзвіниці дня стоїть!

ХАЧКАР

Світить свічка хрещата
на хрещатій землі.
Дому твого свічадо
збереглося в імлі.

Сповнив око слізою
цей на славу і честь,
цей покритий різьбою
невпокорений хрест.

Не заб'ється на сполох
спорожнявіла тьма,
там, де пусто і голо,
там, де звуку нема.

Чужини гостра шабля
полоснула в лиці...
Дому твого свічадо
невпокорений хрест

сповнив око слізою.
Сохрани і зігрій,
дай залишитись словом
на камінні твоїм!

Гагілкове коло — перекотиполе
відпливло в дитинство, запливло за вік.
Гагілкове коло, замкнене довкола,
обірвалось раптом, як нечутій крик.

Гагілкове коло — десь була царівна.
Десь була — заснула. Хто би добудивсь?
Повезли царівну, як на шлюб нерівний,
повезли її царенка долі — долілиць.

Гагілкове коло, як вінок терновий.
Руки об'єднали куті ланцюжки.
Коло тої церкви хтось колує знову:
Ягіл — ягілочки, ягіл — сирітки...

ТИРСОЮ В ПОЛІ

Шукаю себе в безмежному просторі неба,
що, пронизане світлом зір, на павутину схоже.
Там, заплутана білою крапкою, висну,
заслухана в пісню планет:
як співають вони! як волають вони
лісами зелені, червцю, блакиті,
всесильністю живих істот розмаїтих,
лише очі говорять про спрагу.

Шукаю себе в зеленій посмішці трави —
міріядами мечів протинає вона Землю,
військо незвідане стоїть за нею,
мирно бриняТЬ на зелених вістрях
божі корівки, жучки і мурашки,
гріЮТЬ у променях Сонця натомлене тіло
на самісінькім вістрі війни...

Шукаю себе в скутому камені міста,
вигнутих стрілах порталів, без силі скульптур,
в прожилках мармуру і граніту, у квітці,
що виросла дивом із сірого кременю,
в орнаменті безбарвнім, що барвіє від сонця,
в німому, притихлому, вчора ще мертвому,
а нині живому камені від подиху людини.

Шукаю себе в мільйонах голосів,
тихих і ніжних, злих і байдужих, щиріх і гордих,
голосів, що дзвеняТЬ, мов натягнені струни,

що сильніші грози і тихіші від листя,
голосів, що загублені в закамарках квартир,
на трибунах, у хорах, за столами —
самотніх завжди голосів...

Шукаю себе...

ІВАН'Є — ЗОЛОТЕ

С.Ш.

Тут твій Дністер — зелена хвиля втіхи —
крізь мури протікає, виплива
на сіру стелю,
замасений червоними човнами,
хоругви золоті летять за вітром,
вітання білі постаті їм шлють із берегів,
гарцюють сиві коні
і шаблі дарує сонце вершникам бентежним...

Церковці біла лілея цвіте
у дідових долонях.

У жовтому сердечку
в поклоні похилена самотня мати.

Малює дід на стінах лілеї
барвисті образи. І сповнилася квітка
росою чистою по вінця. Дід
приліг на землю — сонця дочекатись,
і травою побігла борода його
аж до Дністра.

Забуюто ліщиною на березі Дністровім
цвіте дитинство. У горішках білих
дитячі сни ночують. Диво-птахи
щовечора клюють їм серцевину.
Яструб забуття

* Стефанія Шабатура — мисткиня, довголітній політ-
в'язень совєтських тюрим і концтаборів. — ред.

на них чатує під кущем терновим,
та срібні стріли зір
йому націлено в жорстоке серце.
Небо береже їх чисту таїну,
ріка ховає їх від злого ока,
співають солов'ї в зеленім листі,
в ліщині дзвоняять сни дитячі
про Батьківщину, церкву і матусю.

ГЕТЬМАНІВНА

Тільки вітру голосіння по байдуже-голій тирсі.
Тільки вовчий голос тужно будить луни опівночі.
З хмар сповзають пелюстками серпанкові
узороччя.
І біжить Стрибог сторукий по піску прудкіше рисі.

Не зупинять його стріли, ні мечі, в огні калені.
Коні дужі мчать свавільно через буйний килим
степу.
Кров яріє пурпурово на блакитному знамені.
І пугач кричить, об місяць гострим дзьобом б'є
нестерпно
Плаче Ладо. Ковилою сріben шлях свій дрібно
мітить.
Пурпурова впала свита із могутнього плеча.
О, самотносте убога, лжою вічність заржавіла
сталасліпо, як отрута, в затуманених очах...
Хто повість? Хто правду скаже? Хто загляне за
криваві,
княжим золотом покриті і посквернені пороги?
Хто зніме медузу люту, вовчу гідру злої слави?
День чорніє від розпуки. Світ жовтіє, як купави.

Вже вечірна вірна цнота опадає падолистом.
У чарках вино червоне сонцем яро пломеніє.
Хмелем в'ється за стіною спів невидимий арфісток.
В люстрах свічі, наче руки, білі руки, тоскно віють.

Не весілля, а свавілля. Розпочато ночі тризну.
Сльози мінятися на перли: о, моя убога доле!
О, князівно-гетьманівно, узороччями додолу

маки червінню заквітли, маки зоряно заблісли.
Вже затихли звуки арфи, Місяць зник
сивобородий,
Постіль зжмакано шовкову. Тіні чорні доокола.
Сон князя тікає лячно: хто вночі палацом ходить?
Хто тремтячою рукою зі стола приймає чарку?

Дух заперло з переляку...Ідол, золотом обшитий
німо глипає у темінь, де струнка жіноча постать
відкидає чорну фату: де мій ладо, князю! Й діти
де мої маленькі, князю? Де мої весільні гості?

Тихо б спати і приспати це глухе дудніння ночі.
Ох, князівно-гетьманівно, непокорена ясо!
За вінок тобі терновий,
за палац тобі дубовий,
за життя — холодний сон.

Плаче Ладо, ковилою срібен шлях свій дрібно
мітить.
Пурпурова впала свита із могутнього плеча...
Батьку-батечку... Ми — діти,
ми народжені, як квіти...
Дівич-вечір, дівич-сонце, дівич-рута зацвіла...

За божевільного короля — заміж?
Від божевільного короля — сина?
Але ж корону замість
полатаної одежини...

До божевільного короля — милий?
До божевільного короля — ладо?
І в золотім свічаді,
обличчя в слізах журливих...
За божевільного?...Сохрани нам,
доле, хоча пів царства,
хоч чвертку, хоч господарства
на двох, хоч яку хатину...

Зостались у краї злому
всі побратими і друзі
А ніч по блакитному крузі
водить тебе, бездомного...
За свого єдиного — заміж,
від свого єдиного — сина.
І воля кохання замість
світу глумливого...

КОНЧАКІВНА

Везли карі коні панну Кончаківну.
Везли карі коні морем ковили.
Конику мій карий, оступись на рівному!
Конику мій карий, стежку помили!

Довези до Либіді — стань води напитися.
Довези до брамоньки — заверни назад.
Буду в полі тирсою, буду в небі птицею,
випаду росою на придонський стан...

Везли карі коні панну Кончаківну —
в узороччях відчай, в єпонші сльозу.
Везли карі коні панну гетьманівну,
для князенка втіху, а мені — журбу...

Зашо, пане-гетьмане, дочку на наругу?
Краще, пане-гетьмане, шаблю і стрілу...
Нині я бездомною, нині я приблудою
міряю не зміряю свій священий Луг.

Скільки поля спозирнути — сніг гуде, як білий
дзвін.

Скільки світку змандрувати по сто-струнності
доріг.

Сам на сам з собою в вічі, де душа — блакитний
кін.

Опускається завіса, сліз завіса аж до ніг.

Над степами сонно. Тиша. Батьківщина у вінку.
Заколисані тополі. Мамин двір. І синій день.
До ромашки, як колиски, погойдатись в сповитку.
А роменом сходить сонце. Сонце сходить, мов
ромен.

Колували душі коло на свят-вечір. Степ зорівся.
Батьківщина лебеділа, лебедину річ вела.
Заквітчалась колядками — дійство ночі, як
вертеп.

Із роменом обвінчались, із роменом шлюб взяла.

Колували душі коло. І святив світанок дім,
Доня спить у колисанці. У ромашці доня спить.
Лебедина моя, Діво, сохрани її в біді
і мені пір'їнку білу опусти на чужині.

ДОВБУШ

Слухає мене зелена трава і зелене дерево.
Дуб святий слухає, притихши короною.
Святається під дубом корони ромашок —
вінценосні золоту голову офірують сонцеві.

Зігнута палиця Дуб підпирає — вчора
тут мандрівник сповідався снами.
Приходили до нього пастушки з водою.
Жінка немовля приносила на ворожіння.
Немовля зірвало жолудь, затисло в долонці,

наче кулю затисло, чи власну долю.
— Не йме його куля, ні ніж, ні мотузка...
На дванадцять пшениць, на дванадцять тарелів
срібних
по дванадцять разів освячена куля візьме...

Слухає мене зелена трава і зелене дерево.
Дуб святий слухає останньою тінню.
Чорний кийок підпирає незнане,
за дорогою очить, за моєю рукою.

Джбан перевернений виплив джерельцем.
Освятилась вода доторком долоні,
спрозоріло око слъзою джерела,
що сковалось у скелю скарбом безцінним.

Перун заснув у дубовому листі.
Дзеньк козацької шаблі зачепився за гілку.
Образ Покрови припав до міцного тіла.
Незворушно дзорочче вода, гагілку виспівує.

Ніч змережує повіки кольорам вечоровим,
під крилом її вовки виходять на здобич,
обриваються зорі з високого неба,
князь-молодик чолом ясніє,

зазирає в колиску, матір лякає,
матір свічечку ставить з півночі до рання:
по вуглах затаїлись невидимі тіні,
маліють від води і від свічки. А згиньте!

Князь-молодик лукавить, кладе поцілунок,
ніби перстень кладе на чоло немовляті:
маєш силу дубову і води щиру мову,
а від мене — нічне кохання...

Слухає мене зелена трава і зелене дерево,
гагілка води заоколює слово —
нема у води таємиць: Дуба батьком взиває,
питає де його син з кулею жолудя...

ВЕСНЯНИЙ КОРОЛЬ

Залишивши пустку, що зимує
в душі моїй осамотненій, повній сум'яль,
закосиченій в паперові квіти ілюзій,
до жовтого дзвону кульбаб прислухаюсь,
до землі, що парує теплом і безсмертям.
Там, у білій тозі з проліска булавою
Весняний король владарює.
Військо кущів гострошабле
чатує обачно. Верткі танцівниці
у ромашок убраниі веселять його очі.
На скрипках фіялок — мелодія свята.
І такт відбиває будяка бубен.

А за мною світ, закритий по той бік.
Тільки неба надщерблений дзвін над головою,
лиш окраєць землі, як стежка над пропастю.
А за мною світ, нашпилений на колюччя,
розіп'ятий, як тент, між параграфами ліхтарів...

Пошо, Весняний королю, з жезлом своїм
прийшов ти сюди? Пошо вдаряєш об камінь
безплідний?
Пошо кличеш мене до себе у гості?
— Свято ж весни, — відповів він, — У душ наших
храмі.
Це єдиний притулок для осамотнених...

ОСІННІ ПІСНІ

Блакитно-зора, синьо-тінна,
заледь торкаючись землі,
 рожево-видима в імлі
 пливе мелодія осіння.

I опадає на вуста,
на віч зчудованість всезрячу,
чола торкається і плаче
в мені мелодія свята.

Листком опаленим кружляє,
шепоче вітром поміж віт.
З якого світленого раю
мені даровано цей світ?

З яких підхмар, яких богів
дарунок цей багряношитий?
Листком осіннім пережити
і вітру шал, і бурі гнів.

Блакитно-зора, синьо-тінна,
по вінця схлипу і плачу.
 пливе мелодія осіння...
I я заслухана мовчу.

Ледь торкається осіннє павутиння
того шепоту, шепоту тихого,
того спраглого, того незвиклого
на землі цій промерзло-синій,
на порожній, зіщулений в тиші,
де дорога твоя — чорне сольо,
де спливають, як слози, довкола
янтареві човники листя.

Ледь торкається вуст твоїх — чуєш?
Нам ще вийти в рожевий світанок,
що яріє на обрії тьмяно
і в душі обігрітій ночує.

Морозу пісня. Перший танець снігу.
Яріє ліс — березовий бурштин.
Вже відкриває день блакитну книгу
казок зимових... Ти
пам'ятаєш — він читав недавно
її нам, причаївшись під вікном.
А вітер гнав метелиць білі сани
із неба кришталевої гори. Із крон
каштанів, кленів виростало листя,
маленьке листя інею... А нам
все снився сад незайманий і чистий
з двома стежками поруч. Там
ми не були ніколи. Й осінь
ніколи не гляділа у той сад...
Ти пам'ятаєш? Не дивуйсь, що прошу
на сад цей глянути крізь віття грат.

За кожну хвилину, що світить тобою,
платитиму мито цим дням навісним.
Цим тихим, безмовним, прибудненим цим,
що в'ються, як хміль. Що з глухою нудьгою
сидять на причілку, як панни старі.
І сипляться слів пересушені зерна.
Не плач про повернення, нам до повернень
ще треба розстатись, дійти до воріт,
що нас переділять навпіл, на обое.
І руки розійдуться, наче мости...
А поки за хвилю, що світить тобою
платитиму мито цим дням навісним!

Калиновим мостом ночі
переїхав білий кінь.
Залишився срібний цокіт
в серці зболенім... А в сні
ти ще маришся піснями,
ще цілуєш ті вуста
неціловані. За нами
полиново степ зроста.
Не з'єднає, не розділить,
Не потішить, не приспить...
Калиновим мостом біло
тільки слід, лиш слід ячить.

За тобою стежечка, за тобою ниточка,
За Збручем збручиночка. Любий, де ж бо ти?
Змило над рікою голубі мости.
Плачу — не доплачуся. Кличу — не докличуся.
Перебігти б хвилею, переплисти бистрою.
Темрява від ночі, від журби страшніш.
Тільки озовуся, тільки відповіш —
розілле водою, загуде нечистою.

Боженьку, спроможеньку на моє нещастя,
хоч росину-зірку, макове зерно,
хоч мале-маленьке, хоч одне-одно
світле-пересвітле, ясне-непогасне.

Лише торкнуся слів — і опадуть,
спадуть рожево пелюстками вділ
і чорностеблою розірвуть навпіл,
надвоє світ весь — там і тут,

де за ворота чорні — вороття
безповоротнє, у німоту стін...
Лише торкнуся слів — і до колін
 рожеві пелюстки. І забуття.

В цю ніч, що блакитніє на порозі,
сховавши світ за пелену туману,
До горла підступила чужина. В дорозі
спинились сни, немов прочани
із вузликами рідного буй-зілля...
Ця пустка, порожнеча ця німа
чортополохове весілля
справляє нині... І лягла
рука на горло захолола...
І око загубило блиск...
Гуляє ніч по посірілім полі,
затамувавши кров'ю чорний склип.

Цю ніч перебути. Це чорне крило,
що серце вповило у пір'я колюче.
Дорогу завіяло. Геть замело.
Немає дороги. Лиш попіл сипучий
довкруг, мов більмо на осліплому оці,
довкруг, ошалілй від безруху, тиші.
Лиш місяця перси оголені. Лише
ліхтар, онімілій в мовчанні пророчім.
Цю ніч перебути, надпити світанку.
Бездонна кринице моєї журби!
Ростуть сновидіння, неначе гриби,
і прищуть у ніч... А там, за серпанком,
що висне бездумно — видіння чи мрево?
Рукою досягну, лиш рушу рукою...
Цю ніч перебути в німому двобою
з безсиллям, що сковує тіло недремнє.

Прозора ніч, немов кришталь
міняє світло на морозний дотик.
Шептанням стомлені вуста
боляче шерхнуть. Не збороти

мені безсонної пітьми,
глухого погляду у стіни,
де не тривожать навіть тіні,
даремне кликані у сни.
Мрячить ув оці падолистом,
в осіннім оці теплий спогад:
кохане, стомлене обличчя,
неначе свічка за порогом

давно покиненої хати.
Полудо зваблива, пусти
мене з обійм своїх заклятих.
Полудо зваблива, прости...

Прозора ніч карбує слух
на деку серця над дротами.
А тиша — ватою до вух.
Лиш сніг, як подих... Блідо тане

зчорнілий обрій. І мрячить
осіннє око падолистом...
Кохане стомлене обличчя
над серця декою звучить.

За нами світоньку! За нами літонько!
І поцілунок мерзне на вустах.
І жовте дерево росте, як жовтий птах
назустріч сонцю — золотій невістонці.

В поділ пелюстки. В поділ осяяні.
Не бути — бути. Згуба — вороття.
І довгі пальці за листком летять
у неба розблакитнені проталини.

За нами ж світоньку, за нами ж літонько,
за нами ж це мереживо доріг,
що ледь торкнулось зболілих ніг
і зацвіло євшанним ріznоквіттям.

❖ ❖ ❖

За посестру мені, за посестру
захлипана, заплакана, зарошена.
Утрыся, осене, вернися, осене,
така гостя, така непрошена.

Така нечесана. Обкудлана. Нівроку!
Пів неба кучерів. Пів-сонне личенько.
Сестрице-осене, ох, осене-сестриченко.
циганська душа, чом торочиш
мені про червінь, жар, багаття?
Ще й спідницями вієшся вогнисто...
Додолу скинене покинене намисто
кричить у вічі мороком прокляття.

Моя ти осене! Засміяна ти осене!
Із вітром в парі попід сірі хмари.
Світами віятись бездумно нечупарі...
За посестру мені... За посестру...

Перед Маріїним обличчям,
де тінь монашок губить день
Молюсь, Дажбогова язичниця:
— Не порятуй з журби мене,

не порятуй мене з тривоги,
з чекання, з смутку, бо пусте
днювання ходить за порогом
і зла метелиця мете

в осліплі душі сніговієм...
Лиш від злослів'я сохрани,
і сохрани мені, Маріє,
в мізернім світі суєти

у щиросяючій короні
таке зневажене, смішне,
таке святе і безборонне
моє кохання... Як дожне
рука Господня моє поле
на засів чистий і новий,
терпка краплинка мого болю
в полин віллеться степовий,

щоб знов росла за краєм отчим
бездонна туга і щоб знов
несла комусь рука дівоча
гіркий листок з ім'ям «любов”

Коли зелена хвиля самоти
огорне нас — і світ почнеться знову,
у спалах ночі знову вийдеш ти,
і вийду я з зеленої води
в нового світу весняну обнову.

І дивовижні виростуть ліси,
сади полинуть в небо солов'ями,
і буде небо зоряне над нами
такої невимовної краси,
мов янголів засіяне руками.

Звінчає нас застелена трава.
І перший гріх. І яблуко в долоні.
Нове життя у неспокійнім лоні,
дорога в світ незнана і нова
за ніч на цій зеленій оболоні,

де ще ні міст, ні царств, ні поколінь,
де лише примарна туга Батьківщини
торкнеться віч твоїх, як тінь,
терпка доспілим запахом калини
і слово нам позначить лебедине...

Ми знов будемо — обійми мене!
Це тільки мить, що стане нам за вічність,
це тільки мить, що вже не промине,
як чисте світло золотої свічки,
що вирвалось у просторінь космічну.

ДОРОГА САМОТНОСТІ

Осипається тіло в пісок дороги.
Слово безмовне в пісок осипається.
Свою дорогу самотності
перейти за міраж.

Це Місяць пливе, це Місяць виддзовнює
народжений обрієм вичаровує ніч.
Шкутильгають мої безтілесні конвої
із ослібленим подихом віч.

Перенести тягар на отерплому відчаї —
на плечі гіркоти. Лиш пісок. Лише рінь.
Перед іменем віку й безіменністю вічності
всі слова мої зжовклі й марні.

Все роз'єднано: світ, рідний дім і повернення,
шастя зросту зерна і очікувань мить.
Осипається ніч зір порожньою мервою
на зачумлений порох століть...

Свою дорогу самотності
до світанків незнаних...
Дай мені, Господи,
хоч єдину сльозу!

Це рука випливає на аркуш паперу.
Це рука вичаровує слово «прости».
Я верталась у світ через сотні повернень,
збудувавши ілюзій непевні мости.

Що залишилось там — за стіною пустині?
Що залишилось там — спавутинене в сон?
Забирає мене світ самотності нині,
тихий шерхіт піску й молитовність долонь.

Ще сльоза, як стріла. Ще відлунює серце.
Ще наслухане вухо в сутність власного я.
Перший день, перша мить і прозріння найперше —
і стиснулась на горлі остання петля.

Тільки мить — і свіне. Тільки мить — і за мною
заколишеться мертвість їдкого піску.
Спотикаються поруч невідступні конвої
і згасає довкіл ненароджений звук.

Свою дорогу самотності
до ласки мовчання...
Даруй мені, Господи,
щедрість прощань!

3МІСТ

ІЗ РАННІХ ЗБІРОК	2
ЛІСОВИЙ НІКИФОР	3
«На кону пенька пукатого ...”	4
«На когнік нашої хати ...”	5
«Вже літо літепле ...”	6
«Нераз Іому щось начудиться ...”	7
«На Паску прийшов Лісовик ...”	8
«Сумно Лісовикові ...”	9
«Важко скапують зорі ...”	10
«Там дивний світ, де нас нема ...”	11
«В кетягах зір холонуть роси ...”	12
ІЗ ЗБІРКИ «ОРАНТИ»	13
ОРАНТА	14
1. « Овіянне тіло ...”	14
2. « Велике око на пів світу і на пів віку ...”	14
3. « ...танцюють тіні дерев ...”	15
КЕНТАВРІАНА	16
1. « По жовоцвітті жовтий вітер ...”	16
2. « Місто вилуштується з ночі як горіх ...”	17
3. « Хто плаче там за стінами життя ...”	17
4. « По жовоцвітті жовтий слід копит ...”	17
«Суму-смутку за всі срібняки ...”	18
ЯРОСЛАВНА	19
«Вчора навколошки стали квіти ...”	19
«Буде на чорному постаменті ночі ...”	20
«Даруй мені ласкаву посмішку сестри ...”	21
«О, запоачу ...”	21
ІЗ ЗБІРКИ «ДОРОГА ВИГНАННЯ (1968-1971)	23
НІЧ	24
« Коли приходить ніч до мене...”	25
« Я єсмь євшан і суть моя гірка ...”	26
«О, як ви боїтесь величних слів ...”	26
«Ця ніч, кривавіша від всіх століть ...”	27
«Караєте мене, великі духи ...”	27
ЖЕРТОВНИК	28
« (Зійшлися дороги на розпутьї) ...”	28
« Цей кровожерній бог, що на престолі ...”	28
«У що ж ти віриш, Аврааме ...”	29
«Стоять порубані прадавні храми ...”	29
ДЗВОНИ	30
« (І я дивлюсь, однакож я дивлюсь) ...”	30
«І я бездомна, любі побратими ...”	30
«Пробач мені, що я ще тут живу ...”	31
«Коли засне мое тихенік місто ...”	31
«Послухайте, ласкаві дзвонари! ...”	32

«По чорних підземеллях-лябірінтах ...”	32
«Хай буде так ...”	33
«Мої шановні мерці! ...”	33
«Вони ж мене кленуть з-під гробівців ...”	34
«І ще один спечете коровай ...”	34
«Лукавите у сповіді з собою ...”	35
«Чи ж винні ми — така дорога довга ...”	35
«Та ще один єдиний призабутній ...”	36
«Це вас — громадку з білими свічками ...”	36
 ІКОСИ	37
«... де в чорних кублах) ...”	37
«На камені камінь ...”	37
«Десь був Ти тут ...”	38
«Ось соїд від пальців ...”	38
«А з-під хреста ...”	39
«У тиші цій ...”	39
 ОДІССЕЙ	40
РЕКВІЄМ (На стрілецьких могилах)	42
ПРИРЕЧЕНІСТЬ	45
ШЕПІТ ТРАВИ	46
(«...не осуди мене ... дивних світу цього ...”	46
«Однієї покривданоїночи ...”	46
«І лежали ми поруч ...”	47
«Я пливла за вітрильником вітру ...”	47
«Довкола мене шепотіла трава...”	48
«З останнім окрицем дороги ...”	48
«Немає місця ...”	48
«І відкривається світ ...”	49
«Довго будеш ходити ...”	49
«Через стіну ...”	50
«Заросли зеленими пуп'янками годинників ...”	50
«Заросли зелені пап'янки годинників ...”	51
«Коли вдарять на сполох ...”	51
«Між три камені черні ...”	52
«Камінь що скрес ...”	52
«До каменю — сторожа ...”	53
«Якби ...”	53
«І ось пішли ми поруч ...”	54
«Повернувшись назад ...”	54
«А сьогодні нарешті...”	55
 І.	
КРІЗЬ КАМІНЬ (1972-1979)	57
ПОКЛИК	58
«Коли загубив свою дорогу ...”	58
«Нащо напговнюєшся по вінця ...”	58
«Нащо тягнеш муравлику...”	59
«Нащо плачеш, поете ...”	59
«Лень покликав мене ...”	60
«День покликав мене — і назад ...”	60
«Цей химерний дивак ...”	61

«Коли загубиш свою дорогу ...”	61
«Народжений світом ...”	62
«Кому сповідається дерево ...”	62
«Вслухайся в пісню почі ...”	63
«Сольо співає дерево ...”	63
« Я забула повернення назад...”	64
« При деці скрипки зупинилось слово...”	64
« Непід владній без силлю рук...”	65
« Долоні моєї дочки...”	65
« Світ цілій, що не інше ...”	66
«Подорожній, що верству ...”	66
«Свято осені плаче ...”	67
« Виловлену краплю моого ества ...”	67
«Каплицею бездомних ...”	67
«Зеленим гомоном розсте дерево ...”	68
« Блакитна троянда нощі цвіте над нашою хатою...”	68
«Зело з землі чи пуп'янки із скрипки? ...”	69
« Не доторкайся мертвого буття...”	70
«Мені тут холодно і люто ...”	71
«Свічник зачас. Лише слізоза воскова ...”	71
«Сторожать шлях тай зорі і вікі ...”	72
«А я дуже мені сумно, мамо ...”	72
«Де ж та чужинонка, де ж та ...”	73
«Зелене око Батьківщини ...”	73
« Я ще торкнуся твого цвіту...”	73
«За добре слово і печаль ...”	74
«Слови, затиснуті у горлі ...”	75
«Ті білі вежі, як лелеки ...”	77
« Відкрилась ніч на синє поле...”	78
« Ще того віку вистачить. Ще того ...”	79
«Уче на світі збайдужило ...”	79
«Ти, ноче, не осіння. Ти пуста ...”	80
 II. ОСТАННЯ З ПЛАКАЛЬНИЦЬ	81
СКОЛОТСЬКЕ ПОЛЕ	82
ОСЛІПЛЕННЯ ВАСИЛЬКА ТЕРЕБОВЛЬСЬКОГО	87
ДО АВТОРА «СЛОВА О ПОЛКУ ГОРЕВІМ»	89
СІРЧАН	93
«На чужім запиленім порозі...”	93
«Позліття, сухоліття, мерва слів ...”	93
«Немає Богові у Боже вороття...”	94
«Через віків полууду, що оманно...”	94
«Так схопити голову у руки...”	96
« Невинні білістю космеї, наче птахи...”	96
«Із козацьким гетьманом заручена...”	97
«Ще мить - і стали на осонні...”	97
«Огорни мене своїм чеканням, ладо! ...”	98
МЕЛЕТИЙ СМОТРИЦЬКІЙ	100
ДОРОШЕНКО	105
ПРОЛОГ	106
1. ПАЛАЦ	107
2. СІЧ	109
3. КОБЗАР	113

4. ТАНЕЦЬ СВІЧНИКІВ	117
5. ЧИГИРИН	119
6. ВИГНАННЯ ДОРОШЕНКА	124
7. ВЕРТЕП У ДОРОШЕНКОВІМ ПАЛАЦІ	126
 ПОХОРОН ШАМИЛЯ	129
 СОФІЙСЬКЕ ГРАФІТІ	131
СОФІЙСЬКЕ ГРАФІТІ	132
Ю Р	133
КАРПАТСЬКА ЦЕРКВА	134
ТРЬОХСВЯТИЛЬСЬКА КАПЛИЦЯ	135
ІКОНА	137
ВЕЛИКОДНЄ	138
ПРЕДТЕЧА	140
ПРОЩАННЯ	141
НА СТРІЛЕЦЬКИХ МОГИЛАХ	142
СОФІЯ	143
П'ЯТНИЦЬКА ЦЕРКВА	145
ХАЧКАР	148
«Гагілкове коло - перекотиполе...”	149
ТИРСОЮ В ПОЛІ	151
«Шукаю себе в безмежному просторі неба...”	152
ІВАНЄ ЗОЛОТЕ	154
«Забуюто ліщиною на березі Дністровім...”	154
ГЕТЬМАНІВНА	156
«За божевільного короля - заміж?...”	158
КОНЧАКІВНА	159
«Скільки поля спозирнути - сніг гуде...”	160
ДОВБУШ	161
ВЕСНЯНИЙ КОРОЛЬ	163
ОСІННІ ПІСНІ	164
«Ледь торкається осіннє павутиння...”	165
«Морозу пісня. Перший танець снігу...”	165
«За кожну хвилину, що світить тобою...”	166
«Калиновим мостом ночі...”	166
«За тобою стежечка, за тобою ниточка...”	167
«Лише торкнуся слів - і опадуть...”	167
«В цю ніч, що блакитніє на порозі!...”	168
«Цю ніч перебути. Це чорне крило...”	168
«Прозора ніч, немов кришталь...”	169
«За нами світоньку! За нами літонько!...”	170
«За посестру мені, за посестру...”	171
«Перед Маріїним обличчям...”	172
«Коли зелена хвиля самоти...”	173
 ДОРОГА САМОТНОСТІ	174

